

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

”EN OO KOSKAA NÄHNY SATUILIJOITA”

Sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden kehittämisen tuke-
minen sadutus-menetelmää käyttäen

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Susanna Nikki
Anna Teva

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

NIKKI, SUSANNA
TEVA, ANNA:

”En oo koskaa nähny satuilijoita” Sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden kehittymisen tukeminen sadutusmenetelmää käyttäen.

Sosiaalipedagogisen lapsi -ja nuorisotyön opinnäytetyö, 55 sivua, 10 liitesivua

Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön aiheena on lasten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen ja osallisuuden tukeminen sadutusmenetelmää apuna käyttäen.

Opinnäytetyön tavoite on tukea lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittymistä ja lasten osallisuutta sadutuksen avulla. Toteutimme Villähteen päiväkodilla sadutusmenetelmää apuna käyttäen tuokioita, joiden tavoite oli sosiaalisten taitojen harjaannuttaminen sekä lapsen osallisuuden esiin tuominen. Lapset pääsivät tuottamaan satuja ja käyttämään mielikuvitustaan turvallisessa ympäristössä. Tarkoitus oli tuottaa toimintaa, joka on hyödynnettävissä päiväkodin arkeen ja joka on helposti sovellettavissa lasten rytmiin.

Opinnäytetyössämme painotamme viittä sosiaalista taitoa: toisten huomioimista, kuuntelemista, keskittymistä, vuoron odottamista ja aloitteen tekemistä. Osallisuuden tukemisen tavoite on lisätä lapsen tunnetta kuulluksi tulemisesta sekä vahvistaa lasten käsitystä omista mahdollisuuksista vaikuttaa yhteisössä. Tavoitteemme on saada lapset tuntemaan ja tiedostamaan, että he ovat aktiivisia osallistujia yhteisessä toiminnassa. Tähän pyrimme järjestämällä yhteisöllistä toimintaa, jossa lapset olivat mukana suunnittelussa, päätöksenteossa, toimeenpanossa ja arvioinnissa.

Kokosimme päiväkodin henkilökunnan käyttöön sadutuksesta ja siihen liittyvästä toiminnasta kertovan opaslehtisen, jotta henkilökunta voisi jatkaa alulle laittamaamme toimintamallia. Henkilökunnan toiveiden mukaisesti teimme opaslehtisestä tiiviin ja informatiivisen paketin: kuvaamme sadutusmenetelmän pääkohdat ja havainnollistimme teoreettista osuutta omasta toiminnastamme valikoiduilla esimerkeillä.

Projektin edetessä etenkin ujoimpien lasten osallisuudessa oli huomattavissa selvää edistystä. Kerta kerralta ujut lapset saivat enemmän ääntään kuuluviin. Saimme siis luotua toimintakertoja, jotka palvelivat hyvin tavoitteitamme. Tavoitteemme toteutui myös kokoamamme opaslehtisen osalta: päiväkodin henkilökunnan antaman palautteen mukaan opaslehtinen on helposti hyödynnettävissä heidän jokapäiväisessä työssään.

Asiasanat: sosiaalinen vuorovaikutus, sadutus, lasten osallisuus, lapsihavainnointi

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

NIKKI, SUSANNA
TEVA, ANNA:

“I’ve never seen storycrafters before”
Social interaction and encouraging participation with a storycrafting method.

Bachelor’s Thesis in Social Pedagogy for work with Children and Young People,
55 pages, 10 appendices pages

Spring semester 2015

ABSTRACT

The subject of this functional thesis is children’s social interaction and encouraging participation by storycrafting method.

The aim of the thesis is to encourage and develop children’s social interaction and participation by storycrafting. We have worked several hours in Villähteen päiväkoti (Villähde nursery school) organizing storytelling moments based on the storycrafting method. During these meetings we found out exercises to practice social skills and spotlighted participation of the children. The children could create stories and use their imagination in a safe environment. The aim was to produce activities that can be made use of in nursery schools’ everyday life and that can be easily adapted to different rhythms of children.

In this thesis we highlight five social skills: taking into account other people, listening, concentrating, waiting for one’s turn and taking initiatives. The purpose of encouraging participation is to help children feel that they are being heard and to make them notice their possibilities to influence within their own community. Our goal is to make children realize that they are active participants in common activities. To reach this goal we organized different kinds of activities during which the children participated in planning, deciding, realizing and analyzing their own actions.

We collected a guide booklet about storycrafting for the daycare personnel and related activities in order to help them continue our project and storycrafting approach. According to the requests of the personnel we created a compact and informative guide booklet about the storycrafting method: the booklet includes the main elements of storycrafting of the method and the theoretical part is exemplified with descriptions of our own actions and observations.

During this project we noticed significant progress especially in the participation of the shyest children. Step after step the shy children made their voices heard more and more. We were able to create activities that served well our objectives.

The personnel of the nursery school was also pleased: the guide booklet met their expectations as it can easily be utilized in their quotidian work.

Keywords: social interaction, storycrafting, participation of children, child observation

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TARKOITUS JA TAVOITE	2
3	LÄHTOKOHDAT TOIMINNALLE	3
3.1	Toiminnallisuus opinnäytetyössä	3
3.2	Aiheen valikoituminen	4
3.3	Perustelut käytetyn menetelmän sekä kohderyhmän valinnalle	4
3.4	Toimeksiantaja	5
3.5	Toiminta	5
3.6	Tiedonhankinta	7
4	SADUTUS	8
4.1	Sadutustapahtuma	8
4.2	Sadutuksen käyttö lasten kanssa	9
5	SOSIAALINEN VUOROVAIKUTUS	11
5.1	Sosiaalinen vuorovaikutus lapsen elämässä	11
5.2	Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot	12
6	OSALLISUUS LAPSEN ELÄMÄSSÄ	15
6.1	Lapsen oikeus osallisuuteen	15
6.2	Osallisuuden määritelmä	16
6.3	Osallisuuden muodot	18
6.4	Osallisuus lapsen arjessa	19
7	SOSIAALINEN VUOROVAIKUTUS JA OSALLISUUS YHTEISKUNTAAN KIINNITTÄMISEN EDELLYTYKSENÄ	22
8	SADUTUS SOSIAALISEN VUOROVAIKUTUKSEN JA OSALLISUUDEN VÄLINEENÄ	23
9	LAPSIHAVAINNOINTI	25
9.1	Havainnoinnin eettisyys	26
9.2	Dokumentointi	27
10	HARJALINTUJEN SATUILIJAT	29
10.1	Tutustumistuokio 1.10.2014	30
10.2	”Paras päiväkotiki” 7.10.2014	32
10.3	Hahmo-sadutus 15.10.2014	33

10.4	Yksilösadutus 28.10.2014	35
10.5	Sadutuksen lopputuotos 3.11.2014	36
11	TUOTOS HENKILÖKUNNALLE	38
12	ARVIOINTI	39
12.1	Päiväkodilla järjestettävän toiminnan arviointi	39
12.2	Henkilökunnan tuokio ja esite	43
12.3	Opinnäytetyöprosessin ja oman toiminnan arviointi	44
13	POHDINTA	46
	LÄHTEET	50
	LIITTEET	56

1 JOHDANTO

Pohja vuorovaikutustaitojen hallintaan muotoutuu lapsuudessa. Onnistuneella vuorovaikutuksella ikätovereiden kanssa on monia positiivisia vaikutuksia lapsen tulevaan kehitykseen. (Laaksonen 2010, 7.) Ihminen on aktiivinen toimija omaa sosiaalista ympäristöä rakentaessaan (Pulkkinen 2002, 46). Lasten oikeus osallistua tarvitsee tuekseen välittäviä aikuisia. Tähän tärkeitä paikkoja pienen lapsen elämässä ovat koti ja päivähoito (Piironen 2007, 6).

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka toimeksiantajana on Villähteen päiväkoti. Opinnäytetyön aihe on sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden tukeminen päiväkodissa sadutus-menetelmää apuna käyttäen. Yläkäsitteenä työssämme käytämme termiä sosiaalinen vuorovaikutus, jonka alle kuuluvat käsitteet sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Teoriaosuudessa käsittelemme lisäksi osallisuuden teemaa, sadutusta sekä lapsihavainnointia.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuoda päiväkodin toimintaan menetelmä, jonka avulla voidaan tukea lasten vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja osallisuuden kokemusta. Valitsimme menetelmäksi sadutuksen, koska kerronta on ihmiselle luontaista ja siten sopii myös pienille lapsille (Karlsson 2003, 145). Sadutus toimii loistavasti osallisuuden ja vuorovaikutuksen välineenä sen osallistavan toimintakulttuurin vuoksi (Karlsson 2003, 84).

Opinnäytetyömme nimi ”En oo koskaan nähny satuilijoita” juontaa lapsen lausahduksesta, jonka hän sanoi viimeisellä toimintakerralla. Lausahdus kuvaa mielestämme hyvin opinnäytetyömme aihetta ja sitä, että toimintamme on ainakin kyseiselle lapselle uusi kokemus. Opinnäytetyömme toiminnallisessa osiossa pyrimme tuottamaan lapsille uusia ja iloisia kokemuksia erilaisen toimintamuodon parissa.

2 TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena on tukea lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittymistä ja osallisuutta sadutuksen avulla. Toteutamme päiväkodilla sadutusmenetelmää apuna käyttäen tuokioita, joihin sisältyy sosiaalisten taitojen harjaanuttamista sekä lapsen osallisuuden esiin tuomista. Lapset pääsevät tuottamaan satuja ja käyttämään mielikuvitustaan turvallisessa ympäristössä.

Tarkoituksena on tuottaa sellaista toimintaa, joka on hyödynnettävissä päiväkodin arkeen ja helposti sovellettavissa lasten rytmiin. Viimeisellä toimintakerralla pidämme henkilökunnalle tuokion, jossa esittelemme toimintaa ja kerromme hieman sadutuksesta. Kokoamme heille myös opaslehtisen aiheeseen ja toimintaan liittyen, jotta henkilökunta voisi jatkaa alulle laittamaamme toiminnan mallia. Henkilökunnalle järjestettävällä tuokiolla ja opaslehtisellä pyrimme saamaan opinnäytetyöllemme enemmän näkyvyyttä ja turvaamaan toiminnan jatkuvuutta. Henkilökunnan toiveen mukaan teemme opaslehtisestä tiiviin ja informatiivisen paketin sadutuksesta menetelmänä ja havainnollistamme asioita esimerkeillä omasta toiminnastamme.

Työmme tavoitteena on sadutusmenetelmää apuna käyttäen tuottaa tuokioita, jotka palvelevat lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä ja tukevat osallisuutta.

Opinnäytetyössämme painotamme viittä sosiaalista taitoa: toisten huomioiminen, kuunteleminen, keskittyminen, vuoron odottaminen ja aloitteen tekeminen (Kaupila 2005, 127 – 128). Osallisuuden tukemisen tavoitteena on lisätä lapsen tunnetta kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa omassa yhteisössään (Turja 2011, 7 – 8). Osallistamalla lisätään myös vastuunottamista ja tasa-arvoisuutta.

Tavoitteenamme on saada lapset tuntemaan ja tiedostamaan, että he ovat aktiivisia osallistujia toiminnassa. Järjestämme yhteisöllistä toimintaa, jossa lapset ovat mukana suunnittelussa, päätöksenteossa, toimeenpanossa ja arvioinnissa.

3 LÄHTOKOHDAT TOIMINNALLE

Tässä osiossa kuvataan, miksi tarkastelun kohteeksi valikoitui lasten sosiaalinen vuorovaikutus ja osallisuus. Esittelemme myös toimeksiantajan. Luvussa kerrotaan perusteluja sille, miksi juuri sadutus valikoitui toiminnassa käytettäväksi menetelmäksi. Lopuksi kuvataan tiedonhakuprosessi.

3.1 Toiminnallisuus opinnäytetyössä

Molemmille tekijöille oli selvää, että tulisimme tekemään toiminnallisen opinnäytetyön. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tavoitellaan käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista ja toiminnan järjestämistä. Se voi olla esimerkiksi ammattilaisten käyttöön suunnattu ohje kuten perehdyttämisopas tai jonkin tapahtuman toteuttaminen. Tärkeää on, että toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi. Opinnäytetyössä tulisi näkyä työelämälähtöisyys ja sen on osoitettava alan tietojen ja taitojen hallintaa. Toiminnalliselle opinnäytetyölle ominaiseen tapaan toteutamme konkreettisen tuotoksen. (Vilka & Airaksinen 2003, 9 – 10.) Opinnäytetyömme on toiminnallinen kokonaisuus, joka koostuu tietoperustasta sekä toiminnallisesta osuudesta.

Opinnäytetyössä hyödynnämme koulutuksen tuomaa sosiaalipedagogista tietoutta sekä oppimiamme taitoja. Sosiaalipedagogisuudella tarkoitetaan kasvatuksen keinoin annettavia valmiuksia toimia yhteiskunnan ja yhteisöjen jäseninä. Annettujen tiedollisten ja taidollisten valmiuksien avulla yksilö voi osallistua itseään koskeviin yhteisöllisiin prosesseihin. (Myllärinen & Tast 2001, 17.) Vuorovaikutustaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää, jotta lapset kasvavat toimimaan aktiivisiksi yhteisöjen toimijoiksi. Toiminnassa otamme huomioon lasten ikätasoon liittyvät kehitykselliset tekijät, mikä näkyy muunmuassa toimintakertojen pituudessa ja sadutuksen aiheen valikoitumisessa. Pääsemme myös toteuttamaan toiminnan suunnittelua, lapsiryhmän ohjausta ja havainnointia, jotka ovat kaikki tärkeä osa sosiaalialan ammattilaisen osaamista.

3.2 Aiheen valikoituminen

Opinnäytetyön aihe koki useita muutoksia prosessin edetessä. Alusta asti työmme aihe liittyi kuitenkin varhaiskasvatukseen lastentarhanopettajan kelpoisuuden saamiseksi ja siitä syystä toimeksiantajaksi valitsimme päiväkodin. Meille oli tärkeää, että työkenttä olisi tuttu, jotta voimme opetella ja kokeilla valittua menetelmää entuudestaan tutussa toimintaympäristössä. Toiminta on suunniteltu niin, että se on toteutettavissa muillakin sosiaalialan työkentillä, kuten lastensuojelussa ja perhetyössä. Halusimme syventää osaamista ja tietoa teemoista vuorovaikutus, osallisuus ja sadutus, mikä vaikutti opinnäytetyön aiheen valikoitumiseen. Tarkoituksena on, että voimme hyödyntää opinnäytetyöprosessin aikana saatua uutta tietoa ja osaamista tulevaisuudessa.

Valitsimme sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden teemoiksi, koska ne ovat tärkeitä yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Yhteiskunnallista näkökulmaa esittelemme teoriaosuudessa.

3.3 Perustelut käytetyn menetelmän sekä kohderyhmän valinnalle

Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät erityisesti 3 – 6 ikävuoden välillä. Kuuteen ikä-vuoteen asti lapsen elämä on täynnä erilaisia herkkyyksia, jolloin uuden oppiminen on lapselle helpompaa. (Lattunen & Louhema 2007, 13, 18.) Keskeisiä sosiaalisia taitoja ovat esimerkiksi oman vuoron odottaminen, kyky ottaa kontaktia, itsensä ja muiden esitteleminen sekä avun pyytäminen (Kauppila 2005, 127). Sadutuksen parissa harjoitellaan tärkeitä vuorovaikutustaitoja. Vuorovaikutuksen taitoja ovat muunmuassa keskustelutaidot, esiintymistaidot, neuvottelutaidot sekä empatiataito. (Kauppila 2005, 24.)

Lapsen ensimmäinen luovuuskausi on noin neljän vuoden iässä, jolloin lapsi pitää omien tarinoiden kertomisesta ja tarinoiden todellisuuden ja mielikuvituksen raja on vielä häilyvä. Mielikuvituksen avulla lapsi käy läpi omia tunteita ja kokemuksia. (Kangas & Uusitalo 2009, 17.) Sadutuksen parissa lapsi pääsee käyttämään mielikuvitustaan turvallisesti aikuisen läsnäollessa. Vertaisryhmällä on tärkeä rooli lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Vuorovaikutustaitojen opettelu ennen kouluikää on lapsen edun mukaista, sillä koulussa puutteelliset vuorovaiku-

tustaidot saattavat johtaa häiritsevään käyttäytymiseen, joka puolestaan vaikeuttaa oppimisprosessia (Kauppila 2005, 15).

3.4 Toimeksiantaja

Päädyimme kysymään toimeksiantajaksi Villähteen päiväkotia. Päiväkoti on melko uusi, joten ajattelimme sen olevan kiinnostunut yhteistyöstä opiskelijoiden kanssa. Villähteen päiväkotia on yksi Nastolan kuudesta päiväkodista ja se on valmistunut vuonna 2011. Villähteen päiväkodin toiminta-ajatuksessa painotetaan tärkeänä alueena sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutusta niin lasten kuin aikuisten välillä. (Villähteen päiväkotia 2014.) Villähteen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan sadutus yhtenä vuorovaikutustaitojen harjoittamisen menetelmänä. Henkilökunnan mukaan sadutusta ei kuitenkaan käytetä toiminnassa säännöllisesti.

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaan, että päiväkodissa lapsi harjaantuu kertomaan omasta ajattelustaan ja tunteistaan, sekä kuuntelemaan toisten ajatuksia. Yhteisissä keskusteluissa lapsi harjoittelee myös oman vuoron odottamista ja saa täten valmiuksia toimia arkipäivän vuorovaikutustilanteissa. (Villähteen varhaiskasvatussuunnitelma 2013.) Nämä mainitut asiat tukevat opinnäytteen tarkoitusta ja hyödyllisyyttä.

3.5 Toiminta

Pidämme sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehittymistä tukevia tuokioita 4 – 5-vuotiaiden viiden lapsen ryhmälle; sadutus on osana toimintakertoja. Emme etukäteen tienneet lapsia, jotka toimeksiantaja valitsee. Lasten ikähaarukka valikoitui yhteisessä keskustelussa toimeksiantajan edustajien kanssa. 4 – 5-vuotiaiden lasten puheenkehitys on jo edistynyt, mikä helpottaa sadutuksen kulkua.

Päätimme heti alkuun, että järjestämämme toiminta tulee olemaan pienryhmätointa. Opinnäytetyömme tavoite on tukea lasten sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallisuutta ja parhaiten se toteutuu pienryhmässä. Pienryhmässä jokaisella on mahdollisuus olla kaikkien ryhmän jäsenten kanssa vuorovaikutuksessa. Pienryhmän etuna on myös, että lasten on helpompaa ja turvallisempaa hallita omaa toiminta-

taansa, tulla yksilönä näkyväksi sekä olla oma itsensä. Kun lapsia on ryhmässä enintään viisi, voi aikuinen varmistaa, että jokainen tuntee kuuluvansa ryhmään täysivertaisena jäsenenä. Viiden lapsen ryhmässä jokainen lapsi ehtii puhua, mikä mahdollistaa tasavertaisen vuoropuhelun. (Savolainen 2013, 20 – 21.) Ryhmän kokoa miettiessämme meille oli tärkeää, että ryhmästä tulisi tiivis ja että se tarjoaisi lapsille turvallisuuden ja luottamuksen tunnetta sadutustuokioiden aikana. Pihlajan ja Viitalan (2004) mukaan turvallisin ryhmäkoko lapsille on enintään kuuden hengen ryhmä (Pihlaja & Viitala 2004, 182).

Lapset hakeutuvat luontaisesti pienryhmiin ja yhdessä kerrottu satu luo yhteisöllisyyttä (Karlsson 2003, 70, 85). Tahdomme toteuttaa toimintatuokiomme ryhmässä, sillä vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot kuuluvat keskeisesti ryhmän ominaisuuksiin. Ryhmän jäsenen tulee osata olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, joten vuorovaikutustaitoja ja sosiaalisia taitoja on hyvä harjoittaa ryhmässä. (Kauppila 2005, 85.)

Lasten keskinäisellä vuorovaikutuksella ja vertaissuhteilla on suuri merkitys oppimisessa. Piaget`n mukaan aikuisen ja lapsen välinen keskustelu ei ole tasapuolista, koska aikuisella on enemmän tietoa, jolloin lapsen on vaikea esittää omaa näkemystään. Piaget`n teoriassa oppimiselle ihanteellista on samantasoisten lasten ryhmä, kun taas Vygotskin lähikehityksen vyöhykkeessä kehitystä tapahtuu osaa-
vamman ja vähemmän osaavan kesken niin, että noviisi oppii ekspertiltä. Siitä huolimatta, että aikuinen on lapselle hyvä yhteistoiminnallisen käyttäytymisen malli, saattaa lapsi osata selittää asiat paremmin lapselle merkityksellisemmällä ja olennaisemmalla tavalla. (Ikonen 2006, 184.) Vygostkin mallin mukaan, lapsiryhmästämme tuli heterogeeninen ryhmä. Ryhmään kuului neljä ja viisi vuotiaita lapsia, joissa oli sekä ujoja että rohkeampia lapsia.

Vuorovaikutus on teemana ajankohtainen ja koemme, että pystymme molemmat hyötymään tulevaisuudessa tämän aiheen lähemmästä tarkastelusta, olimmepä töissä missä vain sosiaalialalla. Sosiaaliseen vuorovaikutukseen panostaminen on tärkeää ja ajankohtaista, koska nyky-yhteiskunnassa lapset viettävät yhä enemmän aikaa median ja tietokone- sekä konsolipelien parissa, minkä pelätään edistävän epäsosiaalista käyttäytymistä (Kasvi 2001, 115).

3.6 Tiedonhankinta

Tiedonhankinta opinnäytetyön teoriaosuuteen on hankittu käyttämällä hyödyksi Nelli-, Melinda- ja Masto-tietokantoja. Tiedonhaussa on käytetty asiasanoina olevia sanoja: sosiaalinen vuorovaikutus, sadutus, lapsilähtöisyys, lapsihavainnointi, lasten osallisuus ja varhaiskasvatus. Tietoa on haettu myös sanoilla participation, storycrafting ja social interaction. Käytetyn kirjallisuuden hankinnassa on painotettu uusimpia teoksia ja uusinta tietoa. Joitain vanhempiakin perusteoksia on käytetty, jos näin on parhaaksi nähty. Opinnäytetyötä tehdessä on tutustuttu aiheesta tehtyihin aikaisempiin tutkimuksiin ja artikkeleihin. Tutkimuslähteitä ovat mm. Karlssonin (1999) Satukeikka-projekti ja sen tuottamat tutkimustulokset siitä miten lasten asema muuttuu, kun aikuiset verkostoituvat yhteistä toimintasisältöä kehittäen sekä Luttisen (2006) tutkimus siitä miten vuorovaikutusleikki tukee lapsen sosiaalisia taitoja vuoropäiväkodissa.

4 SADUTUS

Koska kaikki lapset eivät opi vuorovaikutustaitoja ja sosiaalisia taitoja pelkästään olemalla vertaisryhmän kanssa, on taitojen opettelussa syytä pyrkiä tukemaan lasten taitoja muullakin tavoin, esimerkiksi käyttämällä jotakin menetelmää (Luttinen 2006, 5). Tässä opinnäytetyössä menetelmäksi valikoitui sadutus.

Sadutus-menetelmän kehittäminen alkoi Suomessa 1980-luvulla Monika Riihelän aloitteesta. Riihelä kokeili kerrontaa terapeuttisena välineenä lapsen itsetunnon ja osaamisen esille nostamisessa. 1995 käynnistetyn Satukeikka-hankkeen myötä menetelmästä tuli laajasti sovellettu ja käytetty. Menetelmä sai nimekseen sadutus. (Karlsson 2003, 100.)

Sadutuksen välineitä ovat kuuntelu, kerronta, ajatusten kirjaaminen sekä lukeminen. Sadutus painottaa toisen kunnioittamista ja arvostamista. Se luo toimintaan vastavuoroisuutta eri toimijoiden kesken. Sadutuksen avulla aikuiset voivat osallistaa lapsia ottamaan kantaa toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen heille luontaisella tavalla. (Karlsson 2003, 9 – 10.)

4.1 Sadutustapahtuma

”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.” Näillä sanoilla saduttaja aloittaa sadutus tapahtuman. (Karlsson 2003, 44.)

Sadutuksessa kertoja saa itse päättää mistä hän haluaa kertoa. Kertoja määrittelee sanan satu omalla tarinallaan. Saduttajan ei ole tarkoitus määritellä sadun lopputulosta. Saduttajan tulee olla aidosti kiinnostunut kertojan ajatuksista ja näkökulmista. Kertomuksen tulee olla sellainen, jonka kertoja on itse tehnyt. Sitä ei arvostella eikä arvioida. Satu vapauttaa saduttajan tarinan sisältöön syventymiseen ja toisen kohtaamiseen. (Karlsson 2003, 116.)

Kertomukseen voidaan sopimuksen mukaisesti kirjata esimerkiksi kertojan nimi, ikä, kerrontapaikka, kirjaaja ja muut kuulijat. Kirjaaminen tulee aina tehdä avoimesti ja kertojan luvalla. Kertomus kirjoitetaan muistiin sana sanalta avoimesti lapsikertojan nähden, jolloin lapsen on helppo seurata puheen muuttumista kirjoi-

tetuksi kieleksi. Sadutuksen avulla lapsen kieli ja käsitteiden käyttö kehittyvät. Lopuksi satu luetaan kertojalle ja kertoja voi halutessaan muuttaa satua. Sadutus tapahtuman jälkeen satua voidaan jatkojalostaa esimerkiksi piirtämällä tai keräämällä sadutus kirjaksi. (Karlsson 2003, 42, 117.)

Sadutus-tapahtuma kirjataan aina muistiin. Sadutusdokumentointi perustuu kerrotun kirjaamiseen. Dokumentoinnissa ollaan kiinnostuneita lapsen kerronnasta, tekemisestä ja siitä miten hän leikkii. Dokumentoinnissa tärkeää on kirjata kaikki lapsen sanoma, jotta tarkkaavaisuus ei kohdistu aikuisen mielenkiinnon mukaan. Kokonaisuuden myötä lapsella on aloitteentekomahdollisuus, jolloin hän voi selittää mitä on ajatellut ja miksi. Sadutusdokumentointia ei saa tehdä salaa lapsilta. Lapsille kerrotaan kirjoittamisen syy ja muistiinpanot luetaan ääneen, jos lapset ovat niistä kiinnostuneita. Dokumentointi mahdollistaa aikuisille tiedon siitä, mitä on tehty ja miten. Kirjatessaan aikuinen voi rauhassa seurata lasten tekemisiä eikä puutu lasten tekemisiin tai leikkeihin silloin kun siihen ei ole tarvetta. (Karlsson 2003, 90 – 96.)

4.2 Sadutuksen käyttö lasten kanssa

Lapsille on tärkeää tulla kuulluksi sekä arvostetuksi ja huomata, että osaa itse kertoa satua. Sadutuksen myötä itsetunto ja luottamus itseän vahvistuvat ja se tarjoaa yhteistä tekemistä. Sadutus voi toimia myös me-hengen kasvattajana ja rohkaisijana omien ajatusten ilmaisemiseen muissakin tilanteissa. Lapsen kertomuksissa voivat tulla esille elämään liittyvät ilot ja surut. Aikuiselle lapsen saduttaminen tarjoaa välineen lasten kuuntelemiseen ja toiminnan ymmärtämiseen. Sadutuksen antaman tiedon avulla aikuisen on helpompi suunnitella toimintaa yhdessä lasten kanssa. (Karlsson 2003, 119.)

Sadutusta voidaan käyttää moneen tarkoitukseen, esimerkiksi ryhmäytymiseen, yhteenkuuluvuuden tunteen luomiseen ja kokemusten sekä mielteiden jakamiseen. Sen avulla voidaan myös luoda sekä terapeuttisia tuotoksia että osallistavaa toimintakulttuuria. Sadutusta voidaan toteuttaa yksitellen, kahden kesken tai ryhmässä. Ryhmäsadutuksessa asioita päästään perustelemaan monesta näkökulmasta toisin kuin yksilösadustilanteissa. Saduttaa voi missä vain ja milloin vain. (Karlsson 2003, 118.)

Toimintakerroillamme toteutetaan sadutustuokiot ryhmäsadutuksena yhtä kertaa lukuunottamatta. Ryhmäsadutuksessa ryhmä kertoo satua vuorotellen ja satu kirjataan muistiin. Kerrontavuoron pituus voi olla vapaa tai rajattu esimerkiksi kahteen lauseeseen. (Karlsson 2003, liite 8.)

5 SOSIAALINEN VUOROVAIKUTUS

Ihmisten välistä toimintaa erilaisissa ympäristöissä kutsutaan sosiaalisesti vuorovaikutukseksi. Sosiaalinen vuorovaikutus on yläkäsite, johon kuuluvat käsitteet sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot. Sosiaaliset taidot sisältävät laajasti tiettyjä vuorovaikutuksen muotoja. (Kauppila 2005, 19.) Yläkäsitteenä työssämme käytämme siis termiä sosiaalinen vuorovaikutus, jonka alle kuuluvat sosiaaliset taidot, joita sadutuksen avulla voidaan kehittää.

Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot ovat olennaisia ihmisen sosiaalistumiseen liittyviä taitoja, joihin jokaisella tulisi olla mahdollisuus sekä oikeus. Siihen, kuinka aikuisiällä suhtaudutaan ja osallistutaan vuorovaikutukseen vaikuttaa lapsuudessa opittu malli vuorovaikutuksesta. Myös havainnoimisen ja tulkitsemisen mallien pohjat luodaan lapsuudessa. (Suokas & Virolainen 2012, 14.) Tämän takia näitä taitoja on syytä opettaa lapselle jo varhain.

5.1 Sosiaalinen vuorovaikutus lapsen elämässä

On lukuisia syitä opettaa lapsille sosiaalisia taitoja. Perheiden lapsimäärän väheneminen on johtanut siihen, että sosiaalisia vertaistilanteita etsitään kodin ulkopuolelta. Päiväkodeista, esikouluista sekä peruskoulusta on muodostunut tärkeä sosiaalisten taitojen harjoittamispaikka. Sosiaalisten taitojen oppiminen luo lasten välille ystävyyttä, lisää ryhmien kiinteyttä, rakentaa persoonallisuutta sekä luo myönteisiä asenteita. Sosiaalisesti toimiva ympäristö luo lähtökohdat sosiaalisen vuorovaikutuksen oppimiselle. Lasten ja nuorten pääasiallisen sosiaalisen toimintakentän muodostavat koti, koulu ja päiväkotit. Tämän takia on tärkeää tarjota näissä toimintaympäristöissä hyviä sosiaalisia malleja sekä alan tietotaitoa. (Kauppila 2005, 13 – 14.)

Sosiaalinen vuorovaikutus näkyy aktiivisena osallistumisena yhteisiin tilanteisiin, leikkitaitoina vertaisten kanssa, uskalluksena pyytää tarvittaessa apua ja myönteisenä suhtautumisena vuorovaikutustilanteissa (Luttinen 2006, 60). Sosiaalinen vuorovaikutus kehittyy ja lisääntyy muiden tehdessä positiivisia havaintoja lapsen käyttäytymisestä ja reagoidessa häneen ystävällisesti. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa onnistuminen vahvistaa lapsen itsetuntoa ja prososiaalisuutta. (Luttinen

2006, 27.) Prososiaalinen toiminta on vapaaehtoista toisten tarpeisiin vastaamista niin, että se edistää muiden hyvinvointia. Päiväkoti-ikäisillä lapsilla yleisimmät prososiaalisen käyttäytymisen muodot ovat auttaminen ja jakaminen. Auttavaisuus edistää myönteisiä suhteita ja vuorovaikutusta kaveripiirissä. (Neitola 2011, 34.)

Sosiaaliset vuorovaikutussuhteet ovat välttämättömiä lapsen kokonaispersoonallisuuden kannalta. Esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai ujon lapsen tasa-arvoisen aseman saavuttaminen lapsiryhmässä ei ole itsestään selvyys. Erityistä tukea tarvitsevat ja ujut ovat sosiaalisen kehityksen suhteen riskilapsia. Sosiaaliseen vuorovaikutukseen on siis kiinnitettävä erityistä huomiota, sillä kaikki lapset eivät hanki sosiaalisia taitoja pelkästään ryhmässä olemalla, vaan taitoja tulee olla mahdollista oppia ja opetella aikuisen avulla turvallisessa ympäristössä. (Luttinen 2006, 24.) Sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemisessa tärkeää on negatiivisen vuorovaikutuksen ehkäiseminen. Tutkimuksissa on todettu tämän olevan tehokkaampaa kuin pelkän sosiaalisuuteen vahvistamisen. (Luttinen 2006, 27.)

5.2 Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot

Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre, joka tarkoittaa sitä, että ihminen viihtyy toisten seurassa ja hakeutuu muiden ihmisten pariin. Sosiaaliselle ihmiselle on tärkeää, että hänestä pidetään ja että häntä arvostetaan. Lapsilla sosiaalisuus ilmenee uusien ihmisten aktiivisena lähestymisenä ja tuttavuuden tekemisenä. Sosiaalinen lapsi on siis kiinnostunut uusista ihmisistä. Hän hakeutuu heidän seuraansa ja jo vauvana hän saattaa kontata lähemmäs tutustumaan. Pienelle lapselle sosiaalisuus on lahja. Sosiaalinen lapsi saa ympäristöltään paljon palautetta, jota jokaisen lapsen tulisi saada osakseen; kannustamista, ihastelua ja kehumista. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 36 – 37.)

Sosiaaliset taidot määritellään sosiaalisesti hyväksyttäväksi opituksi käyttäytymiseksi, jonka avulla päästään rakentamaan vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. Sosiaalinen käyttäytyminen tuottaa positiivisia tuloksia. (Kauppila 2005, 125.) Sosiaalisista taidoista keskeisimpiä ovat mm. vuoron odottaminen, kyky kuunnella ja ottaa kontaktia, lohduttaa, auttaa sekä neuvotella. Perustaitoihin kuuluvat myös keskustelutaidot, kysyminen, kohteliaisuuksien esittäminen ja avun

pyytäminen. (Suokas & Virolainen 2012, 14.) Sosiaaliset taidot ovat sidottuja vuorovaikutukseen; tärkeitä monissa tilanteissa ovat esimerkiksi ajoitus ja vastavuoroisuus. Sosiaalisesti taitavaksi nähdään henkilö, jonka käyttäytyminen johtaa myönteisiin sosiaalisiin seuraamuksiin, kuten esimerkiksi leikkiin pääsemiseen, hyväksytyksi tulemiseen tai ystävyyssuhteiden syntyymiseen. (Salmivalli 2005, 79 – 80.)

Sosiaalisia taitoja voidaan arvioida ystävyyssuhteiden määrällä, koulusuorituksilla ja sopeutumiskyvyllä. Lasten sosiaalisissa taidoissa on suuria eroja. Erot voivat johtua monista eri tekijöistä ja osittain mm. perinnöllisyystekijöistä. Sosiaalisesti rohkeat lapset saavat usein mahdollisuuden runsaaseen sosiaalisten taitojen harjoitteluun, koska heidän ei tarvitse tehdä niin paljon töitä sosiaalisissa tilanteissa kuin arkojen lasten. (Kauppila 2005, 14.) Tästä syystä oli hyvä, että toimintaan osallistuneessa pienryhmässä oli sekä sosiaalisesti rohkeita että arkoja lapsia. Erot persoonien kesken tulisi muistaa ottaa huomioon lasten lähtökohdissa oppia sosiaalisia taitoja. Sosiaalisten taitojen hankkimiseen tarvitaan sekä harjoitusta että opetusta. (Kauppila 2005, 14.)

Lapset ovat aktiivisia oppijoita. He oppivat tutkimalla, matkimalla sekä olemalla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ja täten muodostavat omaa kuvaa siitä, kuinka sosiaalinen maailma toimii. Havainnoimalla ja kokeilemalla useita kertoja lapset muuttavat tapojaan ajatella ja huomaavat mikä toimintamalli toimii parhaiten. Esimerkiksi lapsi oppii, että kohteliaisuuksien, kuten kiitoksen, sanominen on hyvä tapa, joka luo kuulijassa positiivisen reaktion: ”Kiitos ruoasta” tai ”saisinko maitoa, kiitos.” Koska lapset ovat aktiivisia oppijoita, tulee heille luoda mahdollisuuksia sosiaalisten taitojen oppimiseen. Aikuiset ohjaavat lapsen sosiaalista kehittymistä ja käyttäytymistä, jolloin aikuisen tulee etsiä arjen pienistä tilanteista mahdollisuuksia lasten sosiaalisten taitojen harjoittamiselle. (Kostelnik, Soderman, Whiren, Rupiper & Gregory 2013, 9.)

Suurin osa sosiaalisista taidoista opitaan arkisissa vuorovaikutustilanteissa kotona ja vertaisryhmissä. Sosiaalisia taitoja voidaan kuitenkin myös opettaa, jolloin interventioissa pyritään vaikuttamaan suoraan lapsen tai nuoren käyttäytymiseen. Lapselle opetetaan uusia konkreettisia taitoja, joiden tiedetään johtavan kaverisuosioon, sekä vahvistetaan näitä taitoja. (Salmivalli 2005, 181 – 182.) Sosiaaliset

taidot kehittyvät mallioppimisen, saatujen kokemusten sekä vanhempien ja muiden aikuisten antamien tietojen ja palautteiden perusteella. Tärkeää sosiaalisten taitojen oppimisessa on toistaminen ja harjoittelu. (Kauppila 2005, 132.)

Lapsilta saattaa puuttua sosiaalisia taitoja, joita hänellä odotetaan olevan. Sosiaalisten taitojen puuttumiselle voi olla monia syitä ja taidot eivät kehity lapselle ilman opettamista. Sosiaalisten taitojen puute voi johtaa moniin ongelmiin ja esimerkiksi syrjäytymiseen sosiaalisissa tilanteissa. Varhainen sosiaalisten taitojen oppiminen luo pohjaa myöhempään onnistumiseen sosiaalisissa suhteissa. (Kauppila 2005, 134.)

6 OSALLISUUS LAPSEN ELÄMÄSSÄ

Suomalaisen varhaiskasvatuksen historialliset juuret ovat fröbeliläisessä lastentarhatraditiossa ja -pedagogiikassa, jossa arvostettiin aikuisten ohjaaman didaktisen toiminnan ohella myös aikuisten ja lasten rinnakkain työskentelyä. Lasten leikkien aikana aikuisten tehtävänä oli vetäytyä tarkkailemaan ja havainnoimaan lapsia. Lasten ”kuuleminen” tapahtui näiden tietämättä. 1970-luvulla tämä toiminnan malli alkoi murentua uuden päivähoitolain myötä. Seuraavat pari vuosikymmentä olivat behavioristisen didaktiikan värittämää aikakautta, mille tyypillistä oli aikuisjohtoisuus ja pedagogiikasta keskustelemisen vähäisyys. 1990-luvulta lähtien toimintaan on lähdetty hakemaan muutosta ja lapsi-aikuisen-veltasuhde on ollut muutoksessa. Nykyään lapsia halutaan pitää aktiivisina ja aloitteellisina toimijoina, jotka rakentavat ymmärrystään vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristönsä kanssa. (Turja 2011, 43.) Nyky-yhteiskunnassa ympäri maailmaa on yhä enemmän alettu kiinnittämään huomiota lasten osallisuuteen omassa elämässään ja yhteisöissään. Se on ilmiö, joka voidaan liittää yhteiskuntien poliittiseen ja kulttuuriseen modernisaatioon, jota monissa tasa-arvoisissa valtioissa tapahtuu. (Skivenes & Strandbu 2006, 11.)

Lapsilähtöisessä kasvatuksessa kasvatustavoitteet, -sisällöt ja -menetelmät johdetaan lapsesta, millä pyritään irti aikuisen valta-asemasta kasvatustapahtumassa. Lapsilähtöinen kasvatus perustuu YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen, jossa korostetaan myös lasten osallisuutta, osallistumista ja vaikuttamista. Aikuisen ja lapsi nähdään tasavertaisina toimijoina, aikuisen on kuitenkin otettava lopullinen vastuu lapsen toiminnasta. (Henni & Lahtovaara 2011, 11.)

6.1 Lapsen oikeus osallisuuteen

Vuonna 2009 vietettiin lasten oikeuksien juhlavuotta, minkä myötä julkiseen keskusteluun nousi lasten oikeudet. YK:n lapsen oikeuksien sopimus on merkittävä asiakirja lasten oikeuksista puhuttaessa. Sopimus nostaa lapsen aseman aikaisempaa tasa-arvoisempaan valoon yhteiskunnassa. Sopimus on laadittu pohjautuen moderniin lapsuuskäsitykseen, jossa lapsi nähdään aktiivisena toimijana passiivisen vastaanottajan sijasta. Lapsilla on oikeus ilmaista omia näkemyksiään sekä

osallistua heitä koskeviin päätöksiin ikä- ja kehitystaso huomioiden. (Korppi & Latvala 2010, 8 – 9.)

Yksi YK:n lapsen oikeuksien tärkeimmistä velvotteista on lapsen oikeus osallisuuteen. Kuulluksi tuleminen on osa ihmisoikeutta, myös lapsilla. Pienen lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että hänellä on mahdollisuus tulla kuulluksi jokapäiväisissä leikeissä ja toimissa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen pohjalta on laadittu useita varhaiskasvatusta ohjaavia asiakirjoja, kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Tällä pyritään turvaamaan muun muassa osallisuuden toteutuminen lapsen elämässä. Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta on tärkeää, että hän voi tuntea kuuluvansa ryhmään tai yhteisöön ja hänellä on mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. (Korppi ym. 2010, 9 – 10.)

Lasten oikeus osallistua tarvitsee tuekseen välittäviä aikuisia. Lasten osallistumisesta puhuttaessa tarvitaan lasta kunnioittavia ja kuuntelevia aikuisia, jotka ovat halukkaita keskustelemaan lasten kanssa. Tähän tärkeitä paikkoja pienen lapsen elämässä ovat koti ja päivähoito. Osallistavassa kasvatuksessa tavoitteena on opettaa lapselle, että asiat eivät vain tapahdu, vaan niiden eteen täytyy jonkun tehdä jotain. Osallistavan kasvatuksen tuloksena syntyy maailmaa kriittisesti ja avoimin silmin katsovia kansalaisia. Osallistavan toiminnan tarkoituksena ei ole tehdä lapsista aikuisia liian varhain, vaan toiminnassa tulee huomioida lasten erilaiset tavat toimia ja löytää siihen heille ominaiset keinot. (Piiroinen 2007, 6.)

6.2 Osallisuuden määritelmä

Osallisuus on käsite, jonka jokainen ymmärtää omalla tavallaan. Käsitettä on olemassa niin monta kuin on määrittelijääkin. Joillekin osallisuus on omien mielepiteiden esittämistä ja toisille mukaan pääsemistä. Osallisuus tukeutuu melko pitkälle ihmisen henkilökohtaiseen tunteeseen: Koenko itseni osalliseksi? (Karlsson 2005, 8.)

Kielitoimiston sanakirjan mukaan sana ”osallistua” tarkoittaa mukana oloa jossakin tai osan ottamista johonkin. Termeinä toisistaan voidaan erottaa osallisuus ja osallistuminen. Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista asioista sekä mahdollisuutta ilmaista mielipiteensä ja näin päästä vaikuttamaan kyseisiin

asioihin. Osallistuminen on konkreettisempaa osallisuuden toimintaa. (Pajulampi 2014, 141.) Korpin ym. (2010) mukaan osallistuminen nähdään toimintana, minkä kulkuun yksilö ei pääse vaikuttamaan. Osallistumisella tarkoitetaan siis fyysistä läsnäoloa toisten järjestämään toimintaan. Tämän vuoksi on oltava tarkkoina puhuttaessa osallisuudesta ja osallistumisesta. (Korppi ym. 2010, 11.) Osallisuuden vastakohtana on osattomuus, millä tarkoitetaan yksilön sivuun jäänyttä asemaa yhteiskunnasta. Osattomuus voi olla myös henkilökohtainen kokemus, jolloin yksilö kokee, että häntä ei ole otettu huomioon. (Pajulampi 2014, 141.)

Osallisuuden määritelmässä eri teorioissa näkyy selvästi muutama osa-alue. Osallisuuden nähdään olevan ryhmätoimintaa, jonka keskellä lapsi on aktiivinen toimija. Hänellä on tunne siitä, että hänen toiminnallaan on merkitystä ja vaikutusta ryhmän toimintaan. Osallisuus toteutuu ryhmässä ja yksin kukaan ei voi olla osallinen. Ryhmään kuulumisen tunne on lapselle todella tärkeää. Ryhmään kuulumisen tunne vahvistaa lapsen minäkuvaa sekä käsitystä siitä, että hänen henkilökohtaiset ajatuksensa ovat arvokkaita. (Korppi ym. 2010, 10.)

Opinnäytetyömme toimintaosiossa suunnittelimme toiminnan ja käytetyt menetelmät tukemaan lapsen osallisuutta. Halusimme saada lapselle kokemuksen, että hän on toiminnan keskiössä ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa asioiden kulkuun. Toimintamme suunniteltiin tästä syystä mahdollisimman väljäksi, jotta se olisi avoin lasten ajatuksille. Sadutus menetelmänä tarjoaa mahdollisuuden lapsen ajatusten ja käsitysten aitoon kuulemiseen ja osallisuuteen. Toiminnassamme oli tärkeää, että jokainen saa osallistua omien halujensa ja kykyjensä mukaan.

Osallisuuden tunteeseen vaikuttaa suuresti lapsen henkilökohtainen kokemus. Lapsi voi tuntea päiväkodissa yhteisöön kuulumisen tunnetta esimerkiksi silloin, kun hän saa osallistua omien resurssiensa mukaan esimerkiksi uusien toimintakäytäntöjen luomiseen. Lapsen mielipiteiden kuunteleminen tuo usein päätöksentekotilanteisiin uutta ja arvokasta tietoa. Osallisuuden kautta lapsella on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan ja sen muotoutumiseen. Kun lapsen osallisuutta tuetaan, oppii lapsi sitoutumaan yhdessä määriteltyyn toimintaan ja ottamaan vastuuta päätösten seurauksista. Osallisuuden tunne määrittyy siis omasta kokemuksesta vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Osallisuus vaatii tasavertaista vuorovaikutusta niin lasten ja aikuisten kuin lasten keskinäisissä keskusteluissa. Lapsi oppii kuun-

telmaan ja ymmärtämään myös muiden mielipiteitä ja ottamaan ne huomioon yhteisen toiminnan suunnittelussa. (Korppi ym. 2010, 12.)

Osallisuus syntyy aina vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa: minä puhun, sinä kuuntelet ja sen jälkeen toimimme yhdessä. Se näkyy konkreettisina tekoina ja toimintana toisen ihmisen kanssa. (Karlsson 2005, 8.) Alkuperäisessä opinnäytetyösuunnitelmassamme emme käsitelleet osallisuutta lainkaan. Vähitellen kuitenkin tutkimuksia lukiessa huomasimme, että osallisuuden mukaan nosto on oleellista. Lapsille järjestettävässä toiminnassa vuorovaikutus tuki osallisuutta ja päinvastoin. Kuten Korppi ym. (2010) toteaa, osallisuus on yhteisöllistä ja vastavuoroista. Osallisuuden ollessa osa sujuvaa toimintakulttuuria voisivat hierarkkiset rakenteet muuttua niin, että lapset tulisivat tasavertaisemmiksi toimijoiksi aikuisten kanssa. Tämä vaatii osallisuuden toteutumiseksi tasaveroista vuorovaikutusta toimintojen suunnittelussa ja päätöksenteossa. Osallisuuteen liittyy vahvasti vastuunkantaminen oman, toisten ja ryhmän toiminnasta. (Korppi ym. 2010, 12.)

6.3 Osallisuuden muodot

Halukkuus osallistua ja vaikuttaa eivät ole synnynnäisiä ominaisuuksia. Aikuisten toiminta saattaa olla lasten osallisuuden merkittävin hidaste ja joskus jopa este. Osallisuuden mittari on se, kuinka hyvin lapset pääsevät toimintaympäristössään osallistumaan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Piironen 2007, 8.)

Piironen (2007) on nimennyt lapsen osallisuudelle kuusi eri muotoa. Nämä muodot ovat ideointi-osallisuus, tieto-osallisuus, suunnitteluosallisuus, päätöksenteko-osallisuus, toiminta-osallisuus sekä arviointi-osallisuus. Ideointi-osallisuudessa on kyse siitä, että lapsi saa itse olla mukana kokemassa, näkemässä, kuulemassa ja aistimassa tietoa siitä ympäristöstä, jossa toimii. Aikuisen tehtävä on varmistaa tiedon saanti. Ideoinnissa on tärkeää, että ajatuksiaan saa esittää mahdollisimman vapaasti. (Piironen 2007, 8.) Turja (2011) on käsitellyt samoja osallisuuden muotoja kuin Piironen (2007), mutta hieman eri termeillä. Turja (2011) on lisännyt osallisuuden muotoihin vielä osallistumisosallisuuden, millä tarkoitetaan valmiiksi järjestettyyn toimintaan osallistumista. Osallistumisosallisuus tulee esiin esimerkiksi pienten lasten osallisuudessa, mikä alkaa usein mukana olost. Turja (2011) puhuu lasten valtaistumisesta, mikä liittyy lapsen ja aikuisen väliseen val-

tasuhteeseen. Lapsen valtaistumisessa oleellista on prosessi, minkä vaiheet ovat mukana olo, kuulluksi tuleminen, vaihtoehtoista valitseminen, omat aloitteet sekä neuvottelu. (Turja 2011, 49 – 50.)

Tieto-osallisuudessa oleellista on, että lapsella tulee olla riittävästi tietoa, jotta hän pystyy osallistua suunnitteluun ja päätöksentekoon. Tiedon jakamisessa ja sopivaksi pilkkomisessa on aikuisella merkittävä rooli. Aikuisen tehtävänä on myös opastaa lasta tunnistamaan tiedon lähteiden merkitys ja niiden todenperäisyys. Lapsille annettavan tiedon tulee olla realistista ja ymmärrettävää. Suunnitteluosallisuudessa lapsen ideat toteutetaan konkreettisten suunnitelmien avulla. Tämä vaihe vaatii aikuiselta kärsivällisyyttä ja aikaa. Lapsen motivointi auttaa lasta itsenäisempään työskentelyyn. (Piironen 2007, 8.)

Päätöksenteko-osallisuudessa lapsen yhteisiä päätöksiä tehdään lapsen suunnitelmien mukaisesti. Aikuisen tulee varmistaa, että lapsi ymmärtää mitä ollaan päättämässä. On tärkeää saada lapselle tunne, että hänen päätöksillään on oikeasti merkitystä. Aikuisen on luotava onnistumisen kokemuksia päätöksenteon jälkeen, jotta lapselle jää tilanteesta hyvä mieli ja innostus seuraavaan kertaan. (Piironen 2007, 8 – 9.)

Toiminta-osallisuudessa lapset voivat toimia apuohjaajina ja saavat pieniä vastuu-tehtäviä. Osaamisen jakaminen antaa lisää ja monipuolistaa toimintamahdollisuuksia. Lasten mukaan otto arvioimiseen on tärkeää ja siinä tulee ottaa huomioon, että arviointi muokataan lasten kielelle. Arvioinnissa käydään läpi lapsen tunnetuksia ja ajatuksia suunnitelman toteutumisesta. On myös hyvä käydä läpi, mitkä tekijät vaikuttivat mahdolliseen epäonnistumiseen. (Piironen 2007, 9.)

6.4 Osallisuus lapsen arjessa

Lapsi kokee osallisuuden oman toimintansa kautta. Lapselle tärkeintä osallisuudessa on se, että hän pääsee vaikuttamaan tässä hetkessä omassa elinpiirissään tapahtuviin asioihin. Lapsi kokee osallisuutta nimenomaan tässä elinpiirissä ja sen sosiaalisissa suhteissa lapselle ominaisella toiminnalla ja itseilmaisulla. Lasta osallistavaan arkeen aikuiselta vaaditaan kuuntelevia korvia, tarkkaavaisia silmiä, aitoa kiinnostusta sekä kykyä heittäytyä lapsen maailmaan. (Karlsson 2005, 8 –

9.) Osallisuus lapsen arjessa esiintyy erilaisina arkiaskareina, projekteina ja ideoiden kehittelyinä, jossa lapsi on toimijana (Väinämö 2013, 35).

Perusopetuslaissa (Perusopetuslaki 1998/628, 2 §) sekä toimintasuunnitelmien että opetussuunnitelmien perusteissa vaaditaan suhtautumaan lapseen aktiivisena toimijana. Tutkimukset kuitenkin kertovat, että lapsen osa on usein melko passiivinen. Lapsella on vain harvoin mahdollisuus vaikuttaa omaan kasvuunsa, opetukseensa sekä sen toteuttamiseen. Fyysinen ympäristö tiloineen on ammattilaisten luomaa, lelut ja oppikirjat ovat ammattilaisten suunnitteleamia ja valitsemia sekä toiminta-, opetus- ja kasvatussuunnitelmat ammattilaisten tekemiä. Lasten osaksi tässä asiassa jää vain suorittaa aikuisten valmiiksi valitsemat asiat. (Karlsson 2003, 26.)

Lapset viettävät elämästään paljon aikaa päivähoitossa. Voimme siis ajatella, että päiväkotiki ja siellä tapahtuva toiminta ovat suuressa osassa lapsen arjessa. Anu Pekin ja Tuula Tammisen (2002) tutkimuksessa Lapsen ehdoilla pyrittiin selvittämään käytännön työtapoja ja kokemuksia lasten huomioimiseen ja kuuntelemiseen. Tutkimuksessa kerättiin tietoa lapsen osallisuusmahdollisuuksista päiväkoodeissa. Esille nousi paljon myönteistä, mutta myös negatiivista. (Pekki & Tamminen 2002, 32.)

Tutkimuksen tulosten mukaan lapset voivat osallistua päivähoitossa päivän suunnitteluun ja tärkeänä pidettiin sitä, että suunnitelmat myös toteutettiin. Ongelmaksi nousi kuitenkin se, että aikaa suunnittelulle ja toteutukselle oli liian vähän. Lasten uskottiin myös pääsevän vaikuttamaan yhteisiin sääntöihin ja niiden luomiseen. (Pekki & Tamminen 2002, 32.)

Kehitystä kaivattiin tutkimusten vastausten perusteella piha-alueen, leikkikenttien ja sisätilojen suunnitteluun. Samassa yhteydessä tuli ilmi, että myöskään työntekijät eivät voi vaikuttaa kyseisten asioiden suunnitteluun. Eri mieltä oltiin siitä, kuinka suuri vastuu työntekijällä on lapsen osallisuuden toteutumisessa. Osa oli sitä mieltä, että lapsen osallisuus tapahtuu aikuisen avulla, toiset taas painottivat lapsen aktiivisuutta. Pekki ja Tamminen pohtivatkin jääkö osallisuudesta liian suuri vastuu lapselle kannettavaksi. (Pekki & Tamminen 2002, 33.)

Pekin ja Tammisen (2002) tutkimuksessa nousi esille lapsen iän merkitys osallisuudesta puhuttaessa. Osa työntekijöistä oli sitä mieltä, että 0 – 6-vuotiaat eivät kykene vielä päätöksentekoon. Alle kolmevuotiaan lapsen on vielä hankala osallistua tuottamalla puhetta, mutta heillä on mahdollisuus viestittää toiveistaan ja tarpeistaan ei kielellisellä tavalla. (Pekki & Tamminen 2002, 33.)

Tutkimuksesta nousi kuitenkin esiin lapsen kunnioittaminen ja lapsesta välittäminen. Työntekijöiden vastauksissa painotettiin lapsen kokonaisvaltaista kuulemistä. Työntekijät olivat hyväksi havainneet etenkin lapsen kuulemisen pienissä arkisissa asioissa ja että lasta kuullaan juuri sillä hetkellä, kun hänellä on asiaa. (Pekki & Tamminen 2002, 34.)

Lasten osallisuuden tukeminen voidaan nähdä demokratiakasvatuksena. Kun lapset saavat jo varhaislapsuudessa vaikuttamisen kokemuksia, he voivat kasvaa vaikuttamishaluisiksi nuoriksi ja aikuisiksi. Varhaislapsuuden osallisuuden kokemuksilla on vaikutusta siihen, miten asenteet yhteiskunnallista osallistumista kohtaan muotoutuvat. (Korppi ym. 2010, 28.)

7 SOSIAALINEN VUOROVAIKUTUS JA OSALLISUUS YHTEISKUNTAAN KIINNITTÄMISEN EDELLYTYKSENÄ

Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna lasten vuorovaikutustaitojen tukeminen on todella tärkeää. Lapset oppivat ja kehittävät vuorovaikutustaitoja vertaissuhteissaan. Vuorovaikutustaidoilla pyritään myös kiinnittämään vertaisryhmään. Puutteelliset tai hitaasti kehittyneet vuorovaikutustaidot omaavalla lapsella saattaa olla vaikeuksia kiinnittyä vertaisryhmään, minkä vuoksi hän ei välttämättä pääse mukaan vertaisryhmän toimintaan. Tällöin vuorovaikutustaidot eivät kehity. Epäsosiaalinen käyttäytyminen korostaa vertaisryhmän ulkopuolelle jäämisen riskiä. Jos lapsi jää vertaisryhmänsä ulkopuolelle, vuorovaikutustaitojen kehittämisen mahdollisuus pienenee. (Laaksonen 2010, 6, 19.) Tällöin myös vaara syrjäytyä kasvaa. Pohja vuorovaikutustaitojen hallintaan muotoutuu lapsuudessa, joten alle kouluikäisenä tapahtuvalla syrjäytymisellä voi olla kauaskantoiset vaikutukset. Onnistuneella vuorovaikutuksella ikätovereiden kanssa on monia positiivisia vaikutuksia lapsen tulevaan kehitykseen. (Laaksonen 2010, 7.)

Ihminen on aktiivinen toimija omaa sosiaalista ympäristöä rakentaessaan. Kykyyn tehdä aloitteita sosiaalisten suhteiden solmimiseksi vaikuttavat lapsen persoonallisuus ja sosiaaliset taidot. Lasten ja aikuisten yhteisöissä on niin sanottuja vahvoja ja heikkoja siteitä, esimerkiksi perheenjäsenten vahvoja siteitä ja tuttavuuksien välisiä heikkoja siteitä. Näitä molempia tarvitaan monipuoliseksi verkottumiseksi yhteisöön. (Pulkkinen 2002, 46 – 47.) Moni lapsi viettää suuren osan päivästäan vertaistensa kanssa päiväkodissa, jolloin mahdollisuus vuorovaikutustaitojen kehittämiseen sekä osallisuuteen tulisi olla taattua ja lasta tulisi tukea niiden kehityksessä. Lapsuudessa koettu osallistuminen omassa yhteisössään opettaa lapselle vastuunottoa yhteisön toiminnasta myös myöhemmässä elämässä.

8 SADUTUS SOSIAALISEN VUOROVAIKUTUKSEN JA OSALLISUUDEN VÄLINEENÄ

Sadutuksessa kertoja ja kuulija ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja sadun kertojaan vaikuttavat kuulijan reaktiot (Karlsson 1999, 159). Sadutus on arjen vuorovaikutusta, joka eroaa ammattilaisen tuottamasta asiantuntijapuheesta, jossa ohjataan lapsen vastauksia. Sadutus menetelmä edellyttää halua aitoon kuunteluun. Jos sadutuksesta jätettäisiin pois sadun lukeminen, kertojan korjaukset ja tarinan hyväksyminen, ei kertoja ja kuulijan välille tällöin syntyisi vuorovaikutusta. (Riihelä 2005, 119 – 120.)

Sadutuksessa ei ole tarkoituksena arvioida kerrottua satua eikä kuulijan ja kertojan välistä vuorovaikutusta. Tällöin lapsi voi kertoa tarinaansa vapaasti. Sadun kertomisesta tulee hauskaa, kun sitä ei arvioida. Sadun lukeminen ääneen saattaa rohkaista lasta kertomaan lisää, kun hän huomaa kuinka kerrottu satu muuttuu kirjoitettuun muotoon ja täten ”todelliseksi.” (Riihelä 2005, 119, 125.)

Lapset voivat luoda sadutuksen avulla omaa kulttuuria käyttämällä olemassa olevia sosiaalisia taitojaan sekä olemalla vuorovaikutuksessa keskenään. Ryhmässä lapset saavat kokemuksen uuden ja oman luomisesta kunhan vain malttavat antaa tilaa toisille ja ovat vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Sadutuksen avulla saadaan lapsen ääni kuuluviin sekä osallistetaan lasta. Sadutuksen onkin todettu olevan osa osallistavaa toimintakulttuuria, joka liittyy vahvasti sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Sadutuksen aikana lapsi on vuorovaikutuksessa joko aikuisen tai lapsiryhmän kanssa. Sadutuksen avulla voidaan kehittää lapsen kuvallista ja mielikuvituksellista ajattelua ja näin tukea vuorovaikutuksen, kommunikaation ja sanavaraston vahvistumisessa. (Tolvanen 2009, 22 – 23.)

Sadutusmenetelmä luo aikuisille ja lapsille kohtaamispaikan, jossa perinteisistä kasvatus- ja opetusmenetelmistä luovutaan. Sadutuksen pääpaino on lapsen kuunnemisessa ja lapsen kertomassa tarinassa, mutta se on myös aikuiselle mahdollisuus ottaa lapsi mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Sadutuksen avulla pyritään lisäämään aikuisten kykyä huomata pienet, mutta lapselle tärkeät asiat. Sadutuksen tarkoituksena on lisätä lapsen itsetuntoa ja itseilmaisua. Myös aikuiset usein yllättyvät kuinka osaavia ja kyvykkäitä lapset ovat. Parhaimmillaan sa-

dutuksen myötä lapsi tekee ehdotuksia oma-aloitteisemmin ja vaatii kuuntelemista muissakin tilanteissa. (Karlsson 2003, 41.) Sadutus antaa aikuiselle myös mahdollisuuden tutustua lapseen ja näin huomata muun muassa lapsen vahvuudet ja erikoisosaamisen. Näitä tietoja aikuinen voi käyttää toiminnan suunnittelussa ja samalla edistetään lasten osallisuutta. (Piironen 2007, 10.)

Liisa Karlsson (2001) tarkasteli tutkimuksessaan Lapsille puheenvuoro lasten asemaa analysoimalla heidän mahdollisuuksiaan osallistua aktiivisesti ja aloitteellisesti yhteisöjen toimintaan. Tutkimuksen aineisto kerättiin hankkeen kautta, jossa työmenetelmänä toimi sadutus. Tutkimuksessa huomattiin, kuinka lapsen oman aktiivisen toiminnan esille pääsy ja arvostus innostivat lapsia tuottamaan lisää kertomuksia sekä kuuntelemaan toisia heidän kertoessaan tarinaa. (Karlsson 2001, 10, 192.) Sadutus-menetelmä on helppo ja tulokellinen tapa kehittää osallistavaa toimintakulttuuria (Karlsson 2003, 41).

Sadutuksessa toteutuvat työssämme aiemmin esitellyt osallisuuden muodot. Sadutustuokioissamme tieto-osallisuus näkyi lapsille kerrotussa informaatiossa toimintaamme liittyen. Kerroimme lapsille kaiken oleellisen, mitä he tarvitsevat osallistuakseen. Ideointiin lapset pääsivät osallistumaan yhteisten sääntöjen teossa sekä kertomissaan saduissa. Suunnittelu- ja päätöksentekososallisuus toteutuivat niin, että lasten ideat otettiin todesta ja ne vaikuttivat toiminnan toteutukseen. Toiminta- sekä osallistumisosallisuus toteutuivat aktiivisena toimintaan osallistumisena niin sadutuksessa kuin leikeissä. Toiminnan arviointiin lapset osallistuivat nallekorttien avulla.

Sadutuksessa käytettävän pienryhmätoiminnan vahvuus on lapsen osallisuuden lisääntymisessä. Mitä heterogeenisempi ryhmä on, sitä enemmän keskustelussa nousee esiin erilaisia näkökulmia. Lapset innostavat toisiaan leikkimällä, kokeilemalla ja pohtimalla. Pienryhmäsadutuksessa lapset oppivat toisen kunnioittamista ja eri näkökulmien huomioimista, mikä tarjoaa tilaisuuden erilaisuuden hyväksymiseen. Kasvu osallisuuteen alkaa ryhmässä ja laajenee siitä muualle yhteiskuntaan. (Piironen 2007, 11.)

9 LAPSIHAVAINNOINTI

Havainnointi on isossa osassa opinnäytetyötämme ja siksi koemme tarpeelliseksi avata hieman käsitettä. Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (2009) mukaan havainnointi on tarkkailua (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 212). Havaintojen teko on osa arkipäiväistä toimintaa. Teemme jatkuvasti havintoja toisten ihmisten toiminnasta erilaista ilmiöistä ja paikoista. Havainnointi on käytetty menetelmä lasten parissa tehtävissä tutkimuksissa. Havainnointi toimii hyvänä keinona aineiston keräämiseen vuorovaikutuksesta ja toiminnasta, minkä vuoksi se on toimiva menetelmä varhaiskasvatuksessa. (Määttänen & Somervuori 2009, 11 – 12.)

Havainnointi menetelmä soveltuu käytettäväksi luonnollisessa ympäristössä tai laboratorio-olosuhteissa (Vilka 2006, 37). Opinnäytetyössämme havintoja tehtiin lapsille ominaisessa ympäristössä, eli päiväkodissa. Luonnollisessa toimintaympäristössä on mahdollista nähdä, mihin lapset parhaimmillaan kykenevät ja mitä he osaavat (Määttänen & Somervuori 2009, 12).

Havainnointi voi olla joko ennalta suunniteltua tai hyvin vapaata. Ennalta jäsenely havainnointi edellyttää, että havainnoitava tapahtuma tai tilanne on läpikäyty jo ennen tutkimusaineiston keräämistä. Lisäksi se vaatii tarkkoja muistiinpanotekniikoita ja mitta-asteikkoja. Jäsenely havainnointi tarkoittaa samaa kun systemaattinen havainnointi ja sopii parhaiten käytettäväksi määrällisiin tutkimuksiin. (Vilka 2006, 38 – 39.)

Yksi vapaan havainnoinnin muodoista on osallistuva havainnointi, mitä mekin opinnäytetyössämme käytämme. Osallistuva havainnointi on huomattu sopivaksi menetelmäksi lasten kanssa. Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan, että tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan tutkimuskohteen ehdoilla ja yhdessä tutkimukseen osallistuvien kanssa ennakkoon sovitun ajanjakson aikana. (Vilka 2006, 41.) Osallistuva havainnointi on suoraa havainnointia ja vuorovaikutusta, muistiinpanojen tekoa ja niiden analysointia. Osallistuva havainnointi edellyttää jatkuvaa ja intensiivistä havainnointia, eli kuuntelua, katselua ja keskustelua. (Törrönen 1999, 221 – 222.)

Havainnointia on tehty päivähoitossa aina ja se onkin pääasiallinen arvioinnin menetelmä. Havainnointi on paras keino saada tietoa lapsen oppimisesta. (Heik-

ka, Hujala & Turja 2009, 75.) Lapsihavainnointia apuna käyttäen voidaan laatia ympäristö, mikä on paras mahdollinen lapsen oppimisen kannalta. Lasta havainnoidessa voidaan saada monipuolinen ja tarkka kokonaiskuva hänen toiminnastaan. Havainnointi on loistava keino lasten ymmärtämiseen; jotta aikuiset voivat vaikuttaa lapseen, on ensin ymmärrettävä heitä. Ammatillisessa havainnoinnissa on tärkeää pystyä perustelemaan tulokset ammatillisen osaamisen kautta. Lapsesta ja hänen toiminnastaan tehtyjen tulkintojen on pohjaututtava siihen, mitä on oikeasti nähty. Ylitulkintaa on vältettävä ja tulkinnoista onkin hyvä keskustella esimerkiksi työparin kanssa. Lapsihavainnointia käytetään, koska sillä saadaan välitöntä ja suoraa informaatiota havainnoinnin kohteesta. Usein asioista saa enemmän tietoa katsomalla kuin kysymällä. (Määttä & Somervuori 2009, 11 – 13.)

9.1 Havainnoinnin eettisyys

Eettisesti pohdittavia havainnointimuotoja ovat erityisesti sekä osallistava että aktiivinen havainnointi ja kokemalla oppiminen, koska niissä tutkija osallistuu jollain tapaa tutkittavan elämään, mikä tutkijan on hyvä muistaa havainnoidessaan. Vilkan (2006) mukaan hyvään tieteelliseen tapaan kuuluu, että tutkimusaineiston keräämiseen pyydetään lupa. Tavoitteena on, että tutkittavien toiminta olisi mahdollisimman luontevaa ja että kaikki tapahtuu tutkimuseettisesti ja laillisesti asianmukaisesti. (Vilka 2006, 56 – 57.)

Opinnäytetyössämme meidän on tullut ottaa eettisyys huomioon, sillä tutkimuksemme kohdistuu lapseen. Vilka (2006) viittaa Grönforsin jonka mukaan tutkimuseettikkana pitää kiinnittää erityistä huomiota kun kohteena ovat lapset (Vilka 2006, 63). Lupaa havainnointiin tulee kysyä sekä vanhemmilta että lapsilta. Teimme lasten vanhemmille kirjeen (liite 1), missä kerroimme mitä toimintamme sisältää sekä lupakyselyt havainnointiin. Päiväkodin henkilökunta otti tehtäväkseen toimittaa kirjeet vanhemmille. Lapsilta pyysimme lupaa havainnointiin ensimmäisellä toimintakerralla. Pidämme tarkasti huolta saamastamme tutkimusmateriaalista ja sen säilytyksestä. Lasten tekemät tuotokset jäävät päiväkodin käyttöön. Eettisyys on otettu huomioon havainnoinnin toteutuksessa muun muassa lasten anonymiyden säilymiseksi.

Paras keino saada tutkittavien henkilöiden luottamus on kertoa heti tutkimuksen alussa mahdollisimman paljon ja tarkasti tehtävästä tutkimuksesta ja sen luonteesta, toki tutkittavan kohteen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Ihmisen toimintaan kohdistuvissa tutkimuksissa haastavaa on se, kuinka pitkälle tutkittavan yksityiselämään tutkimuksen nimissä voi mennä. Tutkijan tulee perehtyä voimassa oleviin lakeihin, kuten henkilötietolakiin, julkisuuslakiin sekä tutkimusetiikkaan. (Vilka 2006, 57 – 58.)

Lapset kuuluvat tutkimuskohteena niin sanottuun turvattomaan ryhmään. Kun tutkimuksen kohteena on alle 12-vuotias lapsi, vaaditaan tutkimukseen osallistumiseen aina sekä lapsen että vanhempien suostumus. Tämän vuoksi tutkijan tulee aina varmistaa, että lapsi ymmärtää mitä tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa. (Vilka 2006, 64.) Lapsia tutkittaessa on tärkeintä koko tutkimusprosessin ajan huolehtia siitä, että toiminta on lapsiystävällistä ja eettistä. Tutkimus ei saa häiritä lapsen arkea ja sen tulisi olla hauskaa. Lapselle tulee antaa mahdollisuus tarkkailla rauhallisesti tutkijaa ja tottua häneen. Tutkijan tulee muistaa puhumisen lisäksi myös oma kehonkielensä ja se mitä sillä viestittää. Yhteistyö esimerkiksi lapsien hoidosta vastaavan henkilön kanssa on tärkeää. Tutkimukseen osallistuvien lasten valinnassa kannattaa käyttää harkintaa. Tutkimukselliset kriteerit täyttävän lapsen kanssa on helpompi edetä prosessissa. Suurin osa lapsista nauttii tutkimukseen osallistumisesta ja kokee tullessaan arvostetuksi ja kuulluksi. Lapsia havainnoidessa havainnointi kannattaa aloittaa aina yleisestä ja kirjoittaa esimerkiksi kuvaus ympäristöstä sen sijaan, että rajoittuisi suoraan yhteen lapseen. Näin lapsi ei häiriinny niin paljoa. Yhtä lasta tarkkaillaessa on hyvä vilkuilla myös muita lapsia. (Aarnos 2010, 173 – 174.)

9.2 Dokumentointi

Dokumentoinnin avulla lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen voidaan tehdä näkyväksi sekä lapselle että vanhemmalle. Se on myös kasvattajille hyödyllinen väline tarkastella ja arvioida omaa toimintaansa. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2007, 471.) Dokumentoinnilla tarkoitetaan prosessien havainnointia sekä näkyväksi tekemistä. Dokumentointia voidaan käyttää monessa yhteydessä. Se voi olla raportoivaa taltiointia, jolloin tarkoituksena on tehdä

toimintaa näkyväksi tai tallentaa esimerkiksi muistoja lasten kasvusta. Dokumentointi toimii myös toiminnan suunnittelun välineenä, kun halutaan saada käsitys kohderyhmästä ja suunnitella heille sopivaa toimintaa. Dokumentointi välineitä ovat esimerkiksi kirjaaminen, piirtäminen, äänittäminen ja kuvaaminen digi- tai video-kameralla. (Lindström, Nurminen & Närhi 2010, 23 – 24.)

10 HARJALINTUJEN SATUILIJAT

Tässä luvussa kerromme toimintatuokioistamme ja niiden kulusta. Lapsille järjestettyjä tuokioita oli yhteensä viisi, ja ne kestivät noin tunnin ajan. Toimintakerrat olivat kerran viikossa peräkkäisinä viikkoina, mutta syyslomaviikolla toiminnassa oli tauko lasten lomaillessa. Jokaiselle toimintakerralle olimme asettaneet sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja osallisuuteen liittyviä tavoitteita, jotka pyrimme saavuttamaan sadutuksen ja leikkien avulla. (KUVIO 1)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan lapselle ominaiset tavat toimia ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alojen ilmaiseminen. Lapselle luonteva toiminta vahvistaa hänen hyvinvointiaan, käsitystä itsestään sekä lisää osallistumismahdollisuuksia. Lapselle ominaiset tavat tulee ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20.) Suunnitelmaan kirjatut ohjeet otimme huomioon toiminnassamme.

Aluksi tarkoituksenamme oli, että voisimme hyödyntää toimintakertojen aikana päiväkodin tulevaa syksyn teemaa, mutta teeman selvityksessä toiminta oli jo suunniteltu. Päätimme jättää päiväkodin teeman työmme ulkopuolelle, sillä sen tuominen osaksi jo valmiiksi suunniteltua toimintaa olisi ollut haastavaa.

Suunnittelimme toiminnalle etukäteen rungon ja mitä tulisimme tekemään milläkin kerralla. Suunnittelimme toiminnan niin, että kertojen ”vaatimustaso” vuorovaikutuksen ja osallisuuden suhteen kasvaisi vaiheittain. Toiminnan runko suunniteltiin kuitenkin niin väljäksi, että se mahdollisti tarvittavat muutokset. Lapsiryhmässä oli sekä vilkkaampia, että enemmän rohkaisua vaativia lapsia, mikä sai ryhmän toimimaan hyvin ja toisiaan tukien. Toimintaan tehtiin joitain pieniä muutoksia palvelemaan paremmin lasten ominaisuuksia.

TOIMINTA	TAVOITE
Tutustumistuokio	Toisiin tutustuminen, itsensä esitteleminen, toisen kuunteleminen, keskittyminen, vuoron odottaminen, tasa-arvoisuus, kuulluksi tuleminen
”Paras päiväkotii”	Keskittyminen, aloitteen tekeminen, tunne vaikuttaa omassa yhteisössään, kuulluksi tuleminen
Hahmo-sadutus	Vuoron odottaminen, kuunteleminen, aloitteen tekeminen, keskittyminen, vastuun ottaminen, kuulluksi tuleminen
Yksilösadutus	Aloitteen tekeminen, kuulluksi tuleminen
Sadutuksen lopputuotos	Keskittyminen, toisten huomioiminen, vastuun ottaminen
Tuokio henkilökunnalle	Opinnäytetyön esitteleminen, toiminnan jatkuvuuden mahdollistaminen, palautteen saaminen

KUVIO 1 Toiminta ja sen tavoitteet

10.1 Tutustumistuokio 1.10.2014

Ensimmäisen toimintakerran tarkoituksena oli tutustua toinen toisiimme sekä päästä hieman käsiksi sadutuksen maailmaan. Saimme tietää päiväkotiryhmän nimen olevan Harjalinnut ja lapset saivat kertoa hieman itsestään. Kävimme esitelykierroksen, jolloin jokainen sai sanoa oman nimensä. Yksi sosiaalisten taitojen osa-alue on itsensä ja muiden esitteleminen (Kauppila 2005, 127). Tutustumisen jälkeen kerroimme siitä, miksi olemme päiväkodilla heidän kanssaan ja mitä on tarkoitus tehdä. Meille oli tärkeää kertoa toiminnasta lapsille tavalla, jonka he

ymmärtäisivät. Lapsilta kysyttiin, ovatko he halukkaita auttamaan meitä koulutehtävässämme, sillä lapsilta tulee saada lupa havainnointiin (Vilka 2006, 63). Lapset vastasivat innokkaina myöntävästi. Dokumentoinnin tukena käytimme nauhuri, jonka käytön esittelimme lapsille, jotta he eivät vierastaisi äänen tallentamista.

Ensimmäisellä kerralla lapset saivat valita värityskuvista hahmot/kuvat, jotka he värittivät. Kuvat toimivat nimilappuina. Näin muistimme paremmin lasten nimet ja pystyimme kohdistamaan kysymyksiä jokaiselle henkilökohtaisesti. Nimilaput helpottivat myös havainnointia.

Nimilappujen teon jälkeen loimme yhteiset säännöt toimintakertoille. (Liite 2) Osallisuus toteutuu parhaiten, kun lapset saavat itse olla mukana päätöksenteossa heitä koskevissa asioissa. Kun lapset ovat mukana päättämässä myös kielletyistä asioista, on heidän helpompi sitoutua noudattamaan niitä. (Helander 2013, 31.) Lapset olivat innoissaan yhteisten sääntöjen luomisesta ja palauttelivat niitä mieleen toimintakerran aikana.

Halusimme vielä tutustua lapsiin ja saada heidän olonsa rennommaksi ennen varsinaisen sadutusteeman alkua. Valitsimme tutustumiseen leikin, jossa vastataan kysymyksiin; mitä varpaasi sanoisivat, jos ne osaisivat puhua ja mikä on kauneinta maailmassa ja miksi? Leikki oli valittu sopivan helpoksi, mutta kuitenkin rohkeutta vaativaksi, jotta saisimme hieman käsitystä lasten aloitekyvystä ja rohkeudesta osallistumiseen.

Seuraavaksi kysyimme, mitä lapsille tulee mieleen sanasta satu ja pitävätkö he saduista. Keskustelimme asiasta hetken aikaa. Luimme lapsille Sateenkaarikala nimistä kirjaa. Kyseisen kirjan valitsimme, koska se käsittelee erilaisuutta ja sen hyväksymistä. Päiväkodilta oli esitetty toivomus tämän aiheen käsittelyyn. Jätimme kirjan tarkoituksella kesken, jotta lapset saavat yhdessä keksiä siihen jatkoa. Lopuksi luimme sadun loppuun sekä heidän omina versioinaan (liite 3) että alkuperäisen version kirjasta. Sosiaalisista taidoista esille tulivat toisen kuunteleminen ja keskittyminen sekä vuoron odottaminen. Osallisuuden teemoista esille nousi tasa-arvoisuus sekä luetun sadun teemasta että yhteisten sääntöjen luomisesta. Jokaisella toimintakerralla läsnä osallisuuden teemoista on myös lapsen kuulluksi tuleminen.

Palautteen ja lasten tuntemuksien kyselyyn käytimme toimintojen ajan Nalle-kortteja (liite 4), jotka ovat Pesäpuu-keskuksen kehittelemät lastensuojelussa paljon käytetyt tunne- ja persoonallisuuspiirteitä kuvaavat kortit (Pesäpuu ry 2014). Korteista lapset ja me valitsimme kuvat, jotka parhaiten määrittelivät sen hetkistä tunnetilaa. Kaikki lapset valitsivat tunnetiloiltaan iloiset nallet.

Nallekortit toimivat hyvin myös lapsen osallisuuden lisäämisessä. Lasten mieleipiteitä ja ideoita kuullaan toiminnan mielekkyyden arvioinnissa ja niiden pohjalta toimintaa kehitetään (Helander 2013, 33).

Ensimmäinen tuokio onnistui mielestämme hyvin. Kuten ohjaajamme sanoi, lapset jaksoivat keskittyä yllättävän hyvin, vaikka tuokio kesti tunnin ajan. Jokainen lapsi pääsi sanomaan jotain, muutama hiljainen lapsi mukaan lukien. Kaikki valitsivat Nalle-korteista iloisia nalleja. Kysyimme myös lapsilta, onko heistä mukavaa että tulemme ensi viikolla, saimme myöntävät vastaukset. Meille oli tärkeää, että lapsille jäi onnistunut ja turvallinen tunne toimintakerrasta, jotta he eivät jännittäisi tulevaa kertaa. Ensimmäisellä kerralla lapset istuivat säkkituoleilla ja saivat itse valita istumapaikkansa. Huomasimme kuitenkin keskittymisen kärsivän säkkituolejen kahinasta ja kaverusten vierekkäin istumisesta. Päätimme käyttää tulevilla kerroilla istuintyynyjä ja määrittää istumapaikat valmiiksi.

10.2 ”Paras päiväkotit” 7.10.2014

Ajatuksenamme toimintakertojen suunnittelussa oli, että mahdollistamme lasten osallisuuden määrää kerta kerralla. Ensimmäisellä kerralla harjoittelimme lasten kanssa sadutusta jatkosadun avulla. Tällä kerralla käytimme sadutusmuotona aihe sadutusta. Tarkoituksena oli, että lapset pääsevät kertomaan kokonaan oman sadun. Sadutuksen aiheeksi annoimme ”paras päiväkotit”. Ensimmäisellä kerralla käytetyt säkkituolit olimme vaihtaneet istuintyynyihin ja jakaneet lasten paikat valmiiksi. Tämä rauhoitti selvästi ylimääräistä liikehdintää ja paransi keskittymistä. Yksi lapsista puuttui, joten toimintaan osallistui neljä lasta.

Tällä toimintakerralla tavoitteena oli tukea lasten kykyä tehdä aloitteita sekä keskittyä kuuntelemaan toisten kertomuksia. Osallisuuden teemoista nostimme lapsen tunnetta kuulluksi tulemisesta sekä mahdollisuudesta vaikuttaa omassa yhteisös-

sään. Aloitimme tuokion käymällä läpi yhdessä tehdyt säännöt. Annoimme lapsille mahdollisuuden lisätä sääntöjä, mikäli heillä tulisi jotain mieleen. Säännöt pidettiin ennallaan ja yhdessä allekirjoitimme ne. Olimme harkinneet ottavamme alkuun jonkun vuorovaikutustaitoja kehittävän leikin, mutta hylkäsimme ajatuksen, koska tuokion kestoksi oli toivottu tuntia.

Kerroimme lapsille sadutuksen aiheen, laitoimme nauhurin käyntiin ja saduttaja kertoi kirjoittavansa sana sanalta ylös mitä lapset aiheesta kertovat. Sadutus käynnistyi hieman jäykästi ja käytimme muutamia apukysymyksiä kuten, ”mitä parhaassa päiväkodissa voisi tehdä?” ja ”mitä parhaassa päiväkodissa voisi olla?”. Saimme näihin kysymyksiin kolmen lapsen ajatuksia. Kun lasten ajatukset aiheesta loppuivat, saduttaja luki heille mitä he olivat kertoneet ja kysyi haluaisiko joku muuttaa tai lisätä jotain. Lasten vastaus oli: ”Se on hyvä noin.”

Lapsista oli havaittavissa, että heillä oli paljon enemmän ajatuksia parhaasta päiväkodista, kun mitä he antoivat meidän kuulla. Paikalla ollut päiväkodin henkilökunnan jäsen oli myös havainnut, että osa lapsista haki häneen katsekontaktia. Päättelimme, että vapautuneempi sadutus vaatisi ainakin näiden lasten kohdalla ennakkoon tutustumista saduttajana toimivaan henkilöön.

Lopuksi käytimme jo tutuksi tulleita Nalle-kortteja lasten tunnetilan kyselyyn. Tälläkin kertaa kaikki valitsivat iloiset nallet. Annoimme heille mahdollisuuden kertoa, miksi valitsi juuri sellaisen nallen, mutta tällä kertaa kukaan ei tahtonut kommentoida.

Paras päiväkotit sadutuksen avulla annoimme lapsille tilaisuuden tuoda ilmi asioita, joita haluaisi parhaassa päiväkodissa olevan. Näin lapsilla on mahdollisuus olla mukana kehittämässä toimintaa. Lasten mukana olo toiminnan kehittämisessä vaatii aikuisen panostuksen lasten mielipiteiden kuulemiseen ja toiveiden toteuttamiseen. Paras päiväkotit sadutus kertoi, että leikki on lapsille kaikkein tärkein asia, jota päiväkodissa tulisi saada tehdä.

10.3 Hahmo-sadutus 15.10.2014

Kolmannella kerralla mukana olivat kaikki lapset. Viime kerralla pois ollut lapsi sai allekirjoittaa säännöt, jotka olimme edellisellä kerralla allekirjoittaneet.

Alkuun leikimme vuorovaikutusleikkiä, jossa jokainen sai näyttää haluamansa asennon ja toisten tuli tehdä perässä, lapset osallistuivat leikkiin hienosti. Leikissä harjoitettiin oman vuoron odottamista ja keskittymistä. Toimintakerralla harjoitettiin myös ohjeiden antamista, mikä on yksi sosiaalisista perustaidoista (Kauppila 2005, 127).

Kolmannella kerralla aiheena oli hahmo-sadutus. Hahmo-sadutus vaatii keskittymistä lapselta siihen, mitä toinen on jo kertonut. Lasten eteen laitettiin erilaisia hahmoja; norsu, keiju, alligaattori ja kaksi hevosta. Jokaiselle löytyi mieluinen hahmo. Sitten lapset saivat kertoa tarinan, jossa hahmot esiintyvät. Sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja, joita tällä kertaa harjoiteltiin, olivat vuoron odottaminen, kuunteleminen, aloitteen tekeminen ja keskittyminen. Osallisuuden teemoista lapset pääsivät harjoittelemaan vastuun ottamista toiminnan sujumisesta. Lapset odottivat melko hyvin omaa vuoroaan sadutuksen aikana, vaikka välillä sattui myös päälle puhumista

Sadutuksessa lapset kertoivat enimmäkseen siitä, mitä heidän hahmonsansa tekee. Lasten oli vaikea tuottaa yhtenäistä tarinaa, jossa kaikki hahmot seikkailisivat. Lapset tuottivat paljon tarinaa mikä ei varsinaisesti liittynyt hahmoihin, vaan muun muassa koti asioihin. Olimme iloisia siitä, kuinka paljon lapset tuottivat tarinaa verrattuna viime kertaan. Tämä toimintakerta oli tietyllä tapaa myös läpimurto hiljaisempien lasten osalta. Heidän äänensä vahvistui huomattavasti ja aloitteiden teko lisääntyi, minkä huomasi myös toimintaa seuraamassa ollut päiväkodin edustaja. Ujommille lapsille katsekontaktin ottaminen ja rohkaiseva hymy tuntui olevan tärkeää, minkä vuoksi oli hyvä, että meitä oli kaksi. Yksin saduttaessa sadun kirjaajan katse on pakosta paljon paperissa. Innostuksen lisääntymisestä huolimatta jouduimme jonkin verran käyttämään apukysymyksiä, mutta loppua kohden oli kirjurin vaikea pysyä tarinassa kiinni.

Lopussa jokainen sai valita mieleisensä Nalle-kortin ja kertoa siitä halutessaan. Tällä kertaa lähes jokainen lapsi halusi kertoa omasta kortistaan. Kaikilla lapsilla oli ollut kivaa ja nallet olivat iloisia.

10.4 Yksilösadutus 28.10.2014

Neljännellä toimintakerralla tahdoimme tarjota lapselle mahdollisuuden kuulluksi tulemiseen kahdestaan aikuisen kanssa. Yksilösadutuksessa harjoiteltiin aloitteen tekemistä. Lapset saivat kertoa omia satuja muiden leikkiessä toisaalla. Toinen meistä toimi saduttajana ja toinen leikki lasten kanssa vuorovaikutusta osallisuutta tukevia leikkejä. Tällä kertaa toiminnasta puuttui lapsi, jonka kehitys edellisellä kerralla oli huomattavaa. Lapsen puuttuminen oli meille pettymys, sillä olimme toivoneet näkevämme mahdollisen kehityksen jatkumon lapsen kohdalla.

Yksilösadutus kerran leikit valittiin tarkkaan ja niillä oli ennalta asetetut tavoitteet. Aiemmillä kerroilla olimme huomanneet osan lapsista tarvitsevan rauhoittumista, jotta keskittyminen olisi helpompaa, osa taas tarvitsi rentoutumista ja rohkeutta, jotta uskaltaisi antautua sadutukseen. Yksilösadutuksen aikana leikimme toisessa tilassa neljää leikkiä. Leikkien ja yksilösadutuksen järjestys oli mietitty palvelemaan lasten tarpeita.

Ensimmäinen leikki oli nimeltään ”höyhenen kosketus”. Leikki valittiin theraplay leikkilistasta. Leikin tavoitteena on auttaa lasta keskittymään. Höyhenen kosketus on hoiva leikki, minkä tarkoituksena on tyyntyttää ja rauhoittaa lasta. (Theraplay 2014.) Ryhmässämme oli yksi selvästi vilkkaampi lapsi, jolle keskittyminen oli ajoittain haastavaa. Tärkeää oli, että hän menee yksilösadutukseen tämän leikin jälkeen. Myös muille lapsille leikki oli mieluisa, rauhoittava ja rentouttava.

Toinen leikki oli nimeltään ”kauniit asiat”. Leikin tarkoituksena oli nostaa lapsen itsetuntoa ja saada siten rohkeutta. Leikissä jokainen pääsi sanomaan toiselle jotain kaunista. Leikissä rauhoituttiin ja kuunneltiin toisia. Myös tämä leikki valittiin Theraplay-listasta.

Lasten toisilleen sanomia kauniita asioita:

”Sulla on hieno paita ja tossut”

”Sä oot kiva leikkikaveri”

”Sä hymyilet aina”

”Oot nätti”

”Sulla on hauskoja juttuja”

Kolmas leikki oli nimeltään ”ihminen ihmiseen”. Leikin tarkoituksena oli poistaa pelkoa ja kerätä rohkeutta. Leikissä jokainen pääsi vuorollaan antamaan ehdotuksia leikin kulkuun, mikä lisää rohkeutta aloitteen tekoon ja mielipiteen ilmaisuun. Leikissä ollaan lähekkäin toisen kanssa, mikä usein poistaa jännitystä. Leikkejä suunniteltaessa tärkeää oli, että vasta tämän leikin jälkeen sadutettavaksi menivät ujoimmat lapset.

Kolme edellistä leikkiä olivat niin sanotusti pääleikit. Leikkijöiden kanssa tuli kuitenkin varautua siihen, että sadutuksessa voi kestää pitkään. Varalle oli suunniteltu leikki nimeltä ”syy ja seuraukset”. Leikin tarkoituksena oli yhteistyön kehittyminen ja toisen auttaminen. Leikki osoittautui kuitenkin melko haastavaksi ja lasten keskittyminen alkoi tässä vaiheessa toimintakertaa jo herpaantua.

Yksilösadutus sujui hyvin. Kaikki lapset innostuivat kertomaan tarinan, toiset tarvitsivat alkuun apua ja toisilla tarina alkoi hetken pohdinnan jälkeen tulla. Yksi lapsista ei millään meinannut keksiä miten tarina voisi alkaa. Häntä autettiin sanomalla ”alkaisiko se vaikka Olipa kerran”, jolloin sadun kertominen sujui hyvin. Vain yhdellä lapsista kerrottu tarina oli selkeästi satumainen, muilla tarinat kertoivat paljon omasta oikeasta elämästä ja asioista joista pitää. Yksilösadutusten jälkeen jäimme pohtimaan sitä, kuinka paljon lapsille esimerkiksi kotona enää luetaan satuja, sillä olimme ajatelleet lasten satujen olevan mielikuvituksellisimpia. Ehkä mielikuvituksellisuus vaatii parempaa tutustumista saduttajaan. Toimintakerran jälkeen summasimme yhteen toimintakerran kulun ja miten näimme leikkien vaikutukset sadutettaviin. Sadutettavat olivat olleet aktiivisia ja innostuneita, sekä kykenivät itsenäiseen sadun tuottamiseen. Tämä oli meille hyvä palaute toiminnan suunnittelun onnistumisesta.

10.5 Sadutuksen lopputuotos 3.11.2014

Viimeisellä toimintakerralla kävimme lasten kanssa läpi kaikki edellisillä kerroilla kerrotut sadut ja muistelimme yhdessä, mitä saduissa tapahtuikaan. Lapset näkivät jälleen vihkon, johon heidän tarinansa oli kirjoitettu. Vihkosta kävimme kerta

kerralla läpi tarinat, joita lapset olivat tuottaneet. Näin lapset pääsivät näkemään, että kirjoitetut sadut ovat edelleen tallessa vihkossa. Lasten kanssa tehtävässä sadutuksessa tärkeää on, että lapset pääsevät näkemään kerrotun tarinan muuttumisen kirjoitetuksi kieleksi (Karlsson 2003, 117). Lapsia oli tällä kertaa paikalla kolme ja olimme heidän kanssa keskenään ilman päiväkodin henkilökunnan läsnäoloa.

Kun lapset olivat rauhassa pohtineet kertomiaan tarinoita, saivat he piirtää haluamastaan tarinasta vahaliiduilla yhteisen tuotoksen (liite 5) kartongille. Viimeisellä kerralla tärkeää oli yhteisen tuotoksen tekeminen ja koko toiminnan koaminen. Karlssonin (2003) mukaan lapsi haluaa usein piirtää kertomuksestaan kuvan. Kuvat voidaan ripustaa lasten ja vanhempien nähtäväksi, jolloin sadutetut lapset pääsevät esittelemään kertomiaan satuja. (Karlsson 2003, 71 – 72.) Osallisuuden tukemisen tavoitteista nostimme yhteistä vastuunottoa tuotoksen syntymisestä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tavoitteista keskittymistä ja toisten huomiointia. Kaksi lapsista tiesi heti, mistä aikoivat piirtää. Yksi lapsista pohti pitkään ja tarkkaili muiden tekemistä ennen kuin rohkaistui paperin ääreen. Hänelle annettiin ohjaajien puolesta paljon vinkkejä ja pohdittin yhdessä, mistä olisi mukava piirtää. Lapset keskittyivät tekemiseen enimmäkseen hyvin, mutta myös rauhattomuutta esiintyi aika ajoin. Lapset muistelivat piirtämisen aikana kertomiaan tarinoita ja sitä, ketä tarnoissa esiintyi. Mietimme myös, mitä kaksi tällä kertaa pois ollutta lasta olivat satuilleet.

Lopuksi oli taas nallekorttien aika. Lapsille nallekortit olivat mieluinen asia kaikkien toimintakertojen ajan ja korttien esiin otto oli aina jännittävä hetki. Tällä kertaa jokainen lapsi tahtoi kertoa kortistaan. Kaikki olivat valinneet iloisen kortin. Yksi lapsista kertoi olleensa aamulla surullinen, mutta nyt hän oli jo iloinen. Kerroimme lapsille, että tämä oli meidän viimeinen toimintakertamme heidän kanssaan.

11 TUOTOS HENKILÖKUNNALLE

Osana opinnäytetyötä tuotimme päiväkodin henkilökunnan käyttöön lehtisen, jossa on tiivistetysti tietoa sadutuksesta ja sen käyttömahdollisuuksista sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden tukemiseen. Lehtinen esiteltiin henkilökunnalle pienimuotoisen palaverin yhteydessä. Palaverin tarkoituksena oli kertoa opinnäyteyöstämme sekä kerätä kommentteja henkilökunnalta liittyen toimintaan ja tuotettuun lehtiseen.

Henkilökunnan toiveiden mukaan lehtinen toteutettiin pienimuotoisena ja informatiivisena tuotoksena. Lehtiseen on lyhyesti kerrottu sadutus-menetelmästä, sen käyttötarkoituksesta sekä eri sadutustapahtumasta. Siihen on koottu esimerkkejä eri sadutustavoista sekä kerrottu, kuinka lapset hyötyvät sadutuksesta. Lehtiseen on kirjattu myös lasten kertomia satuja.

Oppaasta tehtiin lyhyt ja informatiivinen henkilökunnan toiveiden mukaisesti. Opas on arkilähtöinen ja siitä on helposti otettavissa käyttöön työkaluja lasten kanssa työskentelemiseen.

12 ARVIOINTI

Tässä osuudessa arvioidaan opinnäytetyöprosessin onnistumista suhteessa tarkoitukseen ja tavoitteisiin. Ensin arvioidaan toimintatuokioiden onnistumista ja niille asetettuja tavoitteita, minkä jälkeen arvioimme tukiko toimintakerrat opinnäytetyömme aihetta. Palautetta olemme saaneet niiltä toimintakerroilta, joille henkilökuntaa on päässyt paikalle.

Päätökseemme valita sadutus menetelmäksi sosiaalisten taitojen ja osallisuuden tukemiseen vaikutti se, että saduttaessa jokainen lapsi pääsee ääneen ilman pelkoa arvioinnista (Karlsson 2003, 117). Tarkoituksena oli saada lasten ääni kuuluviin.

12.1 Päiväkodilla järjestettävän toiminnan arviointi

Jokaiselle toimintakerralle oli asetettu omat tavoitteet, joiden tarkoituksena oli edistää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallisuutta. Ensimmäiseen toimintakertaan liittyi useita tavoitteita. Tavoitteina oli harjoitella itsensä esittelemistä, kuuntelemista, keskittymistä ja vuoron odottamista.

Sekä meidän että toimeksiantajan edustajan havaintojen perusteella lapset jaksivat keskittyä yllättävän hyvin, vaikka tuokio kesti tunnin ajan. Jokainen lapsi sai esitellä itsensä tutustumisleikkien avulla. Leikit olivat valittu sopivan helpoiksi, jotta saimme käsityksen lasten aloitekyvystä ja rohkeudesta osallistumiseen. Lapset osallistuivat leikkeihin eri rohkeudella; toiset kertoivat itsestään enemmän ja ujommat eivät halunneet kertoa paljoa. Lapset ottivat mallia toisiltaan. Esimerkiksi yhden sanoessa ”en halua kertoa muuta” yhtyivät muut lapset tähän.

Ensimmäisen kerran tavoitteena oli keskittyä kuuntelemaan kerrottua satua sekä muiden kerrontaa. Lapset keskittyivät hyvin lukemaamme satuun, mutta heille sadun jatkaminen tuotti hankaluuksia. Oman vuoron odottaminen on osa pienryhmäsadutusta; lapsien tuottaman sadun ollessa vähäistä vuoron odottamisessa ei syntynyt haastetta. Tuokion jälkeen koimme, että lapset olisivat voineet tuottaa tutun saduttajan läsnäollessa enemmän tarinaa.

Osallisuuden teemana ensimmäisellä kerralla oli tasa-arvoisuus. Lasten tasa-arvoisen aseman toiminnan toteutuksessa huomioimme luomalla yhteiset säännöt

toimintatuokiolle. Lapset keksivät aktiivisesti sääntöjä avustuksellamme. Yhteisten sääntöjen luominen oli lapsille selvästi mieluinen kokemus, mikä näkyi intona palata sääntöihin seuraavien toimintakertojen aikana. Lapsilta saamamme palautteen mukaan, toiminta oli heille mieluisaa.

Toisella toiminta kerralla tavoitteena oli keskittyminen, aloitteen tekeminen, tunne vaikuttaa omassa yhteisössään ja kuulluksi tuleminen. Lapset keskittyivät hyvin ja kuuntelivat toisiaan. Yksi lapsista oli aktiivinen aloitteen tekijä, mutta muille aloitteen tekeminen oli haastavaa. Jokaisella oli kuitenkin mahdollisuus tuottaa oma osuutensa tarinaan.

Paras päiväkotiteema valittiin, koska halusimme antaa lapsille mahdollisuuden tulla kuulluksi päiväkodin toiminnan kehittämisessä. Lasten mielipiteiden kuuleminen ja toiveiden toteuttaminen jää kuitenkin aikuisten vastuulle. Paras päiväkotiteema oli teemana toimiva, mutta lapset eivät lähteneet tuottamaan tarinaa ilman apukysymyksiä. Apukysymysten käyttö ohjaa aina vastauksia tiettyyn suuntaan, joten olisimme halunneet välttää niiden kysymistä. Karlssonin (2003) mukaan, lisäkysymysten käyttöä tulisi välttää. (Karlsson 2003, 116). Uskomme, että sadutuksen kulkuun vaikutti se, että olimme lapsille melko vieraita. Lapset eivät rohkaistuneet kertomaan ajatuksiaan itsenäisesti ilman apukysymyksiä.

Kolmannella kerralla teemana oli hahmo-sadutus. Tavoitteena tällä kerralla oli vuoron odottaminen, kuunteleminen, aloitteen tekeminen, keskittyminen, vastuun ottaminen ja kuulluksi tuleminen. Toiminnan alkuun leikimme vuorovaikutusleikkiä, joka selkeästi rentoutti ilmapiiriä ja lapsia. Leikissä harjoitettiin oman vuoron odottamista ja keskittymistä. Leikki oli lapsille mieluinen keino kyseisten taitojen harjoitteluun, mikä näkyi heidän innossaan oman vuoron tullessa. Oman vuoron odottaminen esiintyi useassa vaiheessa toimintakertaa, mikä tuki tavoitetta. Olimme positiivisesti yllättyneitä lasten kyvystä odottaa omaa vuoroaan.

Lapsille oli haastavaa tuottaa yhtenäistä satua, jossa kaikkien hahmot seikkailevat yhdessä. Havaintojemme perusteella, lapset keskittyivät hyvin toisten kertomaan, mutta eivät osanneet liittää tarinoita toisiinsa. Osallisuuden teemoista vastuun ottamisen ajattelimme näkyvän lasten tuottamassa yhtenäisessä sadussa. Olimme

asettaneet tämän tavoitteen hieman liian korkealle, sillä lapset kykenivät ottamaan vastuun omasta tarinan tuottamisestaan, mutta eivät yhteisestä sadusta.

Neljännellä toimintakerralla tavoitteina olivat aloitteen tekeminen ja kuulluksi tuleminen. Yksilösadutus tarjosi lapsille tilaisuuden kuulluksi tulemiseen kahden kesken aikuisen kanssa. Yksilösadutus järjestettiin viimeisellä sadutuskerralla, sillä ajattelimme sen vaativan sadutustuokioista eniten lapselta. Halusimme ensin harjoitella sadutusta vertaisryhmässä, sillä sadutus oli lapsille uusi toimintamuoto. Myöhemmin ajateltuna olisi voinut olla hyödyllisempää toteuttaa yksilösadutus ensimmäisellä kerralla, koska näin olisimme saaneet lasten kanssa tilaisuuden tutustua toisiimme paremmin. Yksilösadutuksen avulla voidaan luoda kahdenkeskinen luottamuksellinen tilanne (Karlsson 2003, 70). Yksilösadutus sujui mallikkaasti mikä puolestaan puhui yksilösadutuksen oikea-aikaisuudesta. Olimme ehtineet luoda riittävän hyvän suhteen lapsiin, jotta he pystyivät heittäytyä sadutuksen pariin.

Yksilösadutus-kerralle teimme alkuperäisestä suunnitelmasta poikkeavia muutoksia, koska lapsiin tutustuessa huomasimme, mitä kenenkin temperamentti vaatii. Leikit palvelivat onnistuneesti kunkin lapsen tarpeita, sillä sadutuksen aikana kukin lapsi kykeni keskittymään sadun tuottamiseen ja oli aloitteenteko kykyinen. Vilkaammat lapset rauhoittuivat yhteiseen hetkeen ja aremmat olivat saaneet tarvittavaa rohkeutta. Vaikka leikit palvelivat sadutusta, olivat leikkitilanteet itsessään rauhattomia. Henkilökunnan jäsenen paikalta puuttuminen vaikutti selvästi osaan lapsista tottelemattomuutena. Tottelemattomuus vaikutti leikkitilanteeseen, sillä yksin ilman työntekijän auktoriteettia oli haastavaa pitää kuria.

Viimeisellä lapsille järjestettävällä toimintakerralla lapset saivat valita kerrotuista saduista mieluisen ja piirtää siitä yhteisen tuotoksen (Liite 4). Tavoitteena oli keskittyminen, toisten huomioiminen ja vastuun ottaminen. Vastuu yhteisestä tuotoksesta jakautui tasan paikalla olleiden lasten kesken. Paikalla olleet kolme lasta ottivat vastuuta myös puuttuvien lasten kertomien tarinoiden pääsystä piirrettyyn muotoon. Lapset huomioivat toisensa antamalla tilaa piirtää omalle alueelleen paperilla. Keskittyminen oli tälläkin kertaa hyvää ikätaso huomioiden.

Yhdessä toimeksiantajan edustajan kanssa oli suunniteltu, että jokaiselle toimintakerralle tulisi mukaan päiväkodin henkilökuntaa. Tämä ei kuitenkaan toteutunut resurssien vähyyden vuoksi. Tarkoituksena oli teettää toimeksiantajalle kysely, jossa arvioidaan lapsille järjestetyn toiminnan kokonaisuutta. Kyselyn avulla olimme saaneet toiminnasta kokonaisvaltaisempaa arviointia. Hylkäsimme kuitenkin ajatuksen, koska palautteesta ei olisi tullut realistinen, sillä vain kolmelle toimintakerralle pääsi mukaan henkilökunnan jäsen. Kyseisistä kerroista saimme välitöntä palautetta tuokion jälkeen. Toimeksiantajan edustajan poissaolo hankaloitti kahden toimintatuokion arviointia, sillä jouduimme tekemään sen vain omasta näkökulmastamme. Työmme kokonaisuutta ajatellen olisi ollut tärkeää, että toimeksiantajan taholta olisi ollut sama henkilö seuraamassa toimintatuokioita läpi opinnäytetyö prosessin, jolloin henkilökunnan jäsen olisi päässyt näkemään lasten edistymistä toiminnan edetessä. Meidän olisi pitänyt heti ensimmäisessä tapaamisessa esittää tämä toivomus toimeksiantajalle.

Jokaisen toimintakerran päätteeksi käytimme lasten kokemusten kyselyyn Nalle-kortteja. Nalle-kortit olivat lapsista mielenkiintoinen ja hauska juttu. Pyysimme jokaisella kerralla lapsia kertomaan, minkä takia valitsi juuri kyseisen nallen. Olimme myös itse mukana valitsemassa kortteja. Useimmiten lapset halusivat kertoa valitsemastaan kortista. Mielestämme Nalle-korttien käyttö oli hyvä tapa kysyä lasten mielipidettä toiminnan onnistumisesta, sillä samalla kävimme myös läpi erilaisia tunteita ja näimme kuinka lapset osasivat tulkita nalle-hahmojen ilmeitä. Nalle-korttien avulla pystyimme luomaan loppuun rauhallisen hetken ennen toimintakerran loppumista.

Yksi rakentamamme toiminnan tavoitteista oli, että toiminta olisi jatkossakin helposti hyödynnettävissä päiväkodin arkeen ja lasten rytmiin. Teimme toiminnasta riittävän yksinkertaista ja muunneltavissa olevaa, jotta sen hyödyntäminen jatkossa ei kaatuisi ajan tai tarvittavien välineiden puuttumiseen. Oman arviomme mukaan onnistuimme tässä tavoitteessa hyvin. Jo toiminnan edetessä huomasimme kuinka helposti toiminta on muunneltavissa tarpeen vaatiessa. Myös toimeksiantajan puolelta saimme positiivista palautetta siitä, että toiminta on arkilähtöistä eikä suurta prosessia vaativaa.

Jälkikäteen ajateltuna, jokaisen toimintakerran alkuun olisi kannattanut ottaa jokin vuorovaikutusleikki, mikä virittäisi lapset yhteistoimintaan. Toimintakertojen kestoksi lasten ikä huomioiden oli toivottu noin tuntia. Ajan ollessa rajallinen hylkäsimme leikki-ajatuksen, jotta sadutukselle jäisi riittävästi aikaa. Emme tahtoneet luoda kiireen tuntua sadutuksen aikana. Päätimme ratkaista asian saapumalla itse päiväkodille hyvissä ajoin ennen toimintakertojen alkua, jotta pääsimme hetkeksi mukaan meneillään oleviin leikkeihin. Tällä mahdollistimme kontaktin saamisen lapsiin ennen varsinaisen toiminnan alkua.

Päiväkodin olisi tärkeä jatkaa ryhmän kanssa saduttamista, jotta sadutus-tapahtumien luomat lasten väliset suhteet pääsisivät kehittymään vielä meidän projektimme jälkeen. Karlssonin (2003) mukaan pidempään sadutusta päiväko-deissaan harjoittaneet ovat huomanneet lasten menneen eteenpäin sosiaalisissa taidoissaan. Karlssonin (2003) mukaan lasten ryhmässä toimiminen on ollut parempaa sadutuksen aloittamisen jälkeen. (Karlsson 2003, 204.)

Kuulluksi tuleminen toteutui sadutus-menetelmän avulla erinomaisesti. Lapset saivat jokaisella toimintakerralla saduttajan täyden huomion ajatustensa kuunteeluun ja kirjaamiseen. Lasten ajatuksia käytettiin myös toiminnan kehittämisessä, joka on yksi osallisuuden toimintamuodoista.

Kokemuksemme mukaan vierasta lapsiryhmää saduttaessa oli hyödyllistä, että meitä oli kaksi. Saduttaja sai keskittyä kuuntelemiseen ja kirjaamiseen kun taas havainnoija pystyi tarjota lapsille katsekontaktia ja rohkaisevaa hymyä.

Toiminnassa tavoiteltiin, että lapsen osallisuuden määrä kasvaa kerta kerralta. Aroista lapsista näkyi osallisuuden kasvu paremmin kuin rohkeista lapsista. Jäimme pohtimaan minkälainen arkojen lasten kehitys olisi ollut, mikäli he olisivat päässeet osallistumaan jokaiselle kerralle.

12.2 Henkilökunnan tuokio ja esite

Toimeksiantajan edustajan kanssa oli sovittu päivä, jolloin saavumme esittelemään opinnäytetyön toiminnallista osiota sekä tehtyä lehtistä henkilökunnalle. Tuokion tavoitteena ja toiveena oli, että saisimme palautetta henkilökunnalta sekä toiminnasta että sadutus-lehtisestä. Yksi opinnäytetyömme tavoitteista oli antaa

päiväkodin käyttöön lasten rytmiin helposti hyödynnettävissä oleva menetelmä. Toiminnan esittelyn tarkoituksena oli myös ”markkinoida” sadutusta henkilökunnan käyttöön, jotta sadutus jäisi elämään päiväkodin arkeen myös sen jälkeen, kun me lopetamme toiminnan päiväkodilla. Henkilökunnalle järjestetty tapaaminen ei tuottanut meille toivottua tulosta. Palautetta tehdystä työstä emme juuri saaneet.

Pyysimme henkilökunnalle pidetyn tilaisuuden jälkeen kommentteja sadutusvihkosesta. Kommentteiksi saimme, että vihkonen näyttää hyvältä ja on sopivan tiivis paketti. Pyysimme olemaan yhteydessä sähköpostitse, jos kommentteja tai muutosehdotuksia tulee mieleen. Muutosehdotuksia ei tullut vaan lehtisen koettiin olevan hyvä kokonaisuus sadutuksesta ja sen käyttömahdollisuuksista. Palautteen perusteella lehtisestä saa nopeasti otettua ideoita käyttöön, mikä olikin henkilökunnan toiveiden mukaista. Saimme myös kuulla, että sadutusta on käytetty toimintamme jälkeen lasten kanssa. Olimme tekemäämme lehtieen myös itse hyvin tyytyväisiä. Siitä tuli visuaalisesti selkeä sekä siisti ja sen sisältö etenee johdonmukaisesti.

12.3 Opinnäytetyöprosessin ja oman toiminnan arviointi

Aloitimme opinnäytetyöprosessin loppuvuodesta 2013. Aiheen valitsemiseen meni oma aikansa. Parityönä opinnäytteen tekeminen on aika ajoitin ollut haastavaa, mutta myös tuonut mukanaan paljon mahdollisuuksia. Aikataulujen yhteensovittaminen on ollut suurin haaste. Pysyimme asettamassamme aikataulussa kuitenkin melko hyvin. Työskentelymme koki pieniä taantumisen jaksoja, mikä varmasti kuuluu ison prosessin luonteeseen. Positiivista parityön teossa on ollut, että missään vaiheessa työn kanssa ei ole joutunut olemaan yksin vaan toinen toistaan motivoiden on työtä saatu eteenpäin. Parityötä tehdessä olemme pystyneet ajattelemaan asioita eri näkökulmista ja pohtimaan parhaita mahdollisia ratkaisuja yhdessä. Yhdessä työskentely on opettanut meille toisen mielipiteiden kunnioittamista sekä joustavuutta. Olemme käyttäneet hyväksi opettajan ohjauskertoja ja pyrkineet hyödyntämään niitä parhaalla mahdollisella tavalla työn teossa.

Opinnäytetyössä käsittelemme aiheita, joista olemme molemmat kiinnostuneita. Saimme koottua teorian tiedosta ja toiminnasta toimivan ja perustellun työn, johon vielä enemmän paneutumalla, voisi varmasti kehittää jotain uutta. Yhteistyö toi-

meksiantajan kanssa olisi voinut olla tiivimpää ja olisimme mielellämme vastaanottaneet enemmän heidän ajatuksiaan ja toiveitaan.

Toimintamme onnistui hyvin, vaikka muutamia asioita tekisimme nyt toisin. Toimintakerrat alkaisivat yksilösadutuksella ja mahdollisuuksien mukaan olisi hyvä, jos lapsiryhmään pääsisi tutustumaan ennen kuin toiminta alkaa. Toimintakertoja olisi voinut olla muutama lisää, mutta ajankäytöllisesti se ei ollut meille mahdollista. Lapsiryhmän koko oli sopiva ja joukkoon oli valikoitunut teemaan sopivasti sekä ujoja että rohkeita lapsia. Näimme kolmannella toimintakerralla, kuinka ujo lapsi rohkaistui selvästi ääntään korottaen ja tarinaa kertoen. Saimme myös ryhmän toisen aremman lapsen innostumaan ja osallistumaan sadutukseen. Nämä tapahtumat toimivat meille hyvänä palautteena ja kertovat siitä, kuinka toimintamme suunnittelu oli varsinkin näiden ujojen lasten kohdalla onnistunutta.

Prosessin aikana olemme oppineet paljon lisää sadutuksesta ja sen käyttömahdollisuuksista. Olemme oppineet sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja vuorovaikutustaitojen harjottamisen tärkeydestä. Osallisuuden teema on ajankohtainen ja siihen tutustumalla olemme oppineet osallisuuden merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Olemme oppineet tavoitteellisesta toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

13 POHDINTA

Yhteiskuntanäkökulman pohtiminen on tärkeä osa sosionomin työtä ja osa sosiaalipedagogista ajatusmaailmaa. Sosiaalipedagogisuudella tarkoitetaan kasvatuksen keinoin annettavia valmiuksia toimia yhteiskunnan ja yhteisöjen jäsenenä. Annettujen tiedollisten ja taidollisten valmiuksien avulla yksilö voi osallistua itseään koskeviin yhteisöllisiin prosesseihin. (Myllärinen & Tast 2001, 17.) Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna sosiaaliset taidot sekä osallisuus omassa yhteisössään ovat todella tärkeitä. Aikuisen tehtävä on antaa lapselle mahdollisuus oppia yhteiskunnassa tarvittavia taitoja.

Lapsiluku perheissä on laskenut viime vuosikymmenien aikana, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, että lapsella ei välttämättä ole kotona vertaistaan seuraa. Vuorotyön yleistyminen ja resurssien vähäisyys työpaikoilla aiheuttavat vanhemmille työpäivien venymistä ja voimavarojen vähenemistä kotona. Päivähoidossa tulisi kiinnittää huomiota lapsen sosiaalisten taitojen ja osallisuuden tukemiseen eri menetelmien avulla. Monet lapset viettävät suurimman osan päivästänsä päivähoitossa, joten olisi suotavaa, että lapset pääsevät siellä vaikuttamaan yhteisössään niillä tiedoilla ja taidoilla joita heillä on.

Päiväkoti toimintaympäristönä on merkityksellinen lasten sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Sosiaaliset vuorovaikutustilanteet ovat lapsen persoonallisuuden kehityksen kannalta välttämättömiä ja iän karttuessa tulee vertaisryhmän merkityksestä entistä suurempi. (Luttinen 2006, 75.)

Opinnäytetyö prosessin aikana pohdimme päiväkodeissa esiintyvää henkilöstövajetta ja sen mahdollisia vaikutuksia lapsiin. Henkilökunnan riittämättömyys vaikuttaa helposti siihen, että päivän kulku tulee suunnitella hyvin tarkasti, jolloin lapsille ei välttämättä jää mahdollisuutta oma-aloitteiselle toiminnalle. Päiväkodin kiireinen arki saattaa myös aiheuttaa lapsen sosiaalisten ja emotionaalisten ongelmien huomaamattomuutta, jolloin lapselle saattaa syntyä yksinäisyyden tunnetta. Tämä vaikuttaa osallisuuden periaatteiden toteutumiseen. Henkilökuntavaje on nykypäivän realiteetti, mutta kiireeseen työntekijät voivat vaikuttaa toiminnallaan esimerkiksi joustamalla liiallisesta ohjatun toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta. Päiväkodeissa esiintyvän henkilöstövajeen myötä heräsi myös ajatus siitä,

onko päiväkodeilla resursseja ottaa opinnäytetöitä vastaan. Löytyykö tarkoin suunnitellusta arjesta riittävästi tilaa, jotta sekä opinnäytetyön tekijä että toimeksiantaja saisivat työstä parhaan mahdollisen hyödyn käyttöönsä.

Lapsen osallisuuden tukemisessa myös päivähoidon ja kodin välinen yhteistyö nousee suureen arvoon. Kuten onnistuneeseen kasvatuskumppanuuteen kuuluu, tulee kodin ja päivähoidon välisen tiedon kulun olla sujuvaa ja rehellistä. Aikuis-ten tehtävänä on ajaa lapsen etua silloin kun lapsi ei kykene itseään ilmaisemaan. Päivähoidon henkilökunta voi esimerkiksi antaa vanhemmille vinkkejä miten ottaa lapsi kotona mukaan yhteiseen päätöksentekoon ja aktiiviseksi tasavertaiseksi toimijaksi. Jatkotutkimus ajatuksena opinnäytetyöllemme voisi olla, selvitys siitä miten eri päiväkotien työntekijät määrittelevät osallisuuden ja kuinka sen koetaan toteutuvan päiväkodin arjessa. Tutkimukseen voisi ottaa mukaan myös lasten vanhempien mielipiteet.

Opinnäytetyömme aihetta voisi myös jatkojalostaa käytettäväksi esimerkiksi lastensuojeluun ja perhetyöhön. Saduttamalla lapset pääsevät kertomaan ajatuksiaan heille luontevalla tavalla, jolloin sosiaalialan työntekijä ja lapsi löytävät helpommin yhteisen ja lapselle mielekkään tavan käsitellä asioita. Perheen kesken tehtävissä yhteisissä sadutustuokioissa myös vanhemmat sekä lapset voisivat saada tilaisuuden kuulla toisiltaan sellaisia ajatuksia, joita he eivät ole aiemmin osanneet kertoa. Sadutus voi toimia työmenetelmänä esimerkiksi vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhteen parantamiseksi.

Toimintamme aikana lasten saduttaminen osoittautui toisinaan haastavaksi. Pohdimme eri syitä, mistä se saattoi johtua. Tulimme ainakin siihen tulokseen, että sadutuskertoja olisi hyvä olla enemmän kuin neljä, koska vasta kahdella viimeisellä kerralla lapset rohkaistuivat tarinoimaan enemmän. Useampi sadutuskerta näyttäisi toiminnan tuloksen paremmin. Mieleemme nousi myös ajatus siitä, kuinka paljon lapsille nykyään luetaan kirjoja tai kerrotaan satuja. Voisiko sadun tuottamisen vaikeus johtua satujen mukanaan tuoman mielikuvituksen puuttumisesta? Älypuhelimet, tabletit, tietokonepelit ja muu median seuraaminen ovat varmasti osaltaan vähentäneet kiinnostusta kirjoihin ja sadun kerrontaan. Päiväkodin pienryhmissä toteutettavat sadun kerronta ja sadutus tuokiot voisivat toimia hyvänä vastapainona mediakeskeisyydelle. Pienryhmätoiminnassa havaitsimme ryhmän

heterogeenisyyden toimivaksi. Ryhmän sisältäessä sekä rohkeita että arkoja lapsia kasvoi arkojen lasten sosiaalinen status rohkeiden avulla. Sosiaalisella statuksella tarkoitetaan sitä, onko lapsi hyväksytty ryhmän muiden jäsenten taholta. Aikuisen tulee toki muistaa roolinsa tasapuolisten puheenvuorojen mahdollistajana.

Opinnäytetyössämme haastavaa oli työn rajaaminen. Sosiaalinen vuorovaikutus on käsitteenä hyvin laaja ja lähdemateriaalia on runsaasti tarjolla. Osallisuus on puolestaan käsitteenä vaikea määrittää sen moninaisuuden vuoksi. Osallisuus-käsitteen määrittely on kuitenkin tärkeää, jotta sille saadaan yhtenäinen jaettu merkitys, jolloin osallisuuden periaatteita on helpompi noudattaa. Päiväkotien henkilökunnan olisikin yhdessä tärkeää pohtia osallisuus käsitettä ja selvittää mitä se kullekin tarkoittaa, vain tällä tavalla osallisuus saadaan toteutumaan jokaisen lapsen kohdalla. Sosiaalinen vuorovaikutus ja osallisuus teemoina ovat mielestämme aina ajankohtaisia ja olemme saaneet näitä kahta teemaa tutkimalla paljon eri sosiaalialan työnkentillä käytettävissä olevaa teoretietämystä.

Lapset tutkimuskohteena ovat haastava kohderyhmä, minkä vuoksi käytettävä menetelmä tulee valita tarkoin. Tutkimustuloksiin voi vaikuttaa esimerkiksi kielelliset valmiudet sekä lasten johdateltavuus. Sadutustuokioita toteuttaessa toisinaan vaikeuksia tuotti sadun edistäminen ilman johdattelua. Sadutus menetelmän tarkoituksena kuitenkin on, että satu olisi täysin lapsista lähtöistä. Lasten kanssa työskennellessä eettisyys on huomioitava tarkasti. Eettisissä näkökulmissa on kysymys ihmisten perusarvoista. Lapsella on oikeus yksityisyyteen, joten on varottava painostamasta lasta toiminnan aikana. Toisinaan lapset saattavat myös kertoa saduttajalle hyvin henkilökohtaisia asioita, jolloin saduttajan on muistettava lapsen yksityisyyden suojaaminen ja vaitiolovelvollisuus. Sadutustoimintamme aikana osa lapsista kertoi meille asioita omasta henkilökohtaisesta elämästään, mikä kertoo lasten luottamuksesta meitä melko vieraita aikuisia kohtaan. Tulevina sosionomeina meidän on osattava huomioida jokaisen ihmisen ainutkertaisuus ja toimia oikein arvostirriitoja sisältävissä tilanteissa.

Opinnäytetyö prosessista saatu oppi on ollut meille suuri. Prosessiin on liittynyt paljon erilaisia vaiheita, joiden myötä olemme oppineet toimimaan työparina toisiamme kannustaen. Lähdemateriaaliin tutustuminen on ollut hyvin laaja-alaista, minkä myötä olemme oppineet miten ja minkälaista tietoa tulee käyttää. Sosiaali-

sesta vuorovaikutuksesta, osallisuudesta, sadutuksesta ja havainnoinnista olemme saaneet tietoomme ison paketin hyödyllistä teoriaa tulevaisuuden työkentälle viettäväksi. Opinnäytetyöprosessissamme toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi ovat olleet isossa roolissa. Työn myötä veimme eteenpäin aiemmin hankittua osaamista ja opimme työskentelmään projekti tyyppisesti. Aiemmistä toiminnan suunnittelu ja ohjaus kokemuksistamme poiketen teimme tällä kertaa kaiken keskenämme, mikä harjaannutti paineensieto- ja organisointikykyä.

LÄHTEET

Aarnos, E. 2010. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. 2009. Arvioinnista opiksi: havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Vantaa: Printel.

Helander, P. 2013. Lasten osallisuus päiväkodin leikki-tilanteissa. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu –tutkielma. [viitattu 6.11.2014.]

Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3 – 5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. [viitattu 22.4.2014]. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaiskasvatuksessa_2008.pdf

Henni, M. & Lahtovaara, M. 2011. ”Kaikki täällä on kivaa” -Lapsilähtöisyyden toteutuminen lasten näkökulmasta päiväkotit Vironniemessä. Helsinki: Diakoniammattikorkeakoulu. [viitattu 22.4.2014.] AMK-opinnäytetyö.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Ikonen, M. 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. & Rasaku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 153 – 155, 164,184.

Kangas, H. & Uusitalo R. 2009. Sisarusuhteiden tukeminen vaasalaisessa suomenkielisessä päivähoitossa. Vaasa: Vaasan ammattikorkeakoulu. [viitattu 2.5.2014.] AMK-opinnäytetyö.

Karlsson, L. 1999. Saduttamalla lasten kulttuuriin. Verkostotyön tuloksia Kuperkeikkakäytännössä. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Karlsson, L. 2001. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet muutoksessa. Helsinki: Oy Edita Ab.

nia ammattikorkeakoulu [viitattu 1.3.2014]. AMK-opinnäytetyö. Saatavissa:
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Jarvenpaa2007/6c28a9_Jarvenpaa_Lattunen_Louhema_2007.pdf

Lindstöm, S., Nurminen, S. & Närhi, M. 2010. ”Hei meit kuvataan!” Esikouluikäisen lapsen leikin havainnointi videoanalyysin keinoin. [viitattu 20.10.2014]. AMK-opinnäytetyö. Saatavissa:
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/20426/oppari_valmisPDF.pdf?sequence=1

Luttinen, H. 2006. Miten vuorovaikutusleikki tukee lapsen sosiaalisia taitoja vuoropäiväkodissa? Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma [viitattu 29.9.2014] Saatavissa:
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7793/URN_NBN_fi_jyu-2006553.pdf?sequence=1

Myllärinen, A. & Tast, E. 2001. Sosiaalialan uuden asiantuntijuuden rakentuminen koulutuksen ja työelämän yhteistyönä. Sosiaalipedagoginen orientaatio ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Määttänen, K. & Somervuori, S. 2009. Lapsihavainnointi päiväkodin varhaiskasvatuksen työmenetelmänä. Otaniemi: Laurea ammattikorkeakoulu. [viitattu 9.12.2014]. AMK-opinnäytetyö. Saatavissa:
http://www.theseus.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/2915/Opinnaytetyo_Maattanen_Somervuori.pdf?sequence=1

Neitola, M. 2011. Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen - vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat. Turun yliopisto. Pro gradu -tutkielma. [viitattu 27.11.2014] Saatavissa:
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/72512/AnnalesC324Neitola.pdf?sequence=1>

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Pekki, A. & Tamminen, T. 2002. Lapsen ehdoilla. Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu nro 33. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Perusopetuslaki 1998/628. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Pesäpuu ry. 2014. Nallekortit. [viitattu 1.10.2014] Saatavissa:

<http://verkkokauppa.pesapuu.fi/tuote/40/nallekortit>

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell Oy.

Piiroinen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Helsinki: Kuunnelkaa meitä- Lasten osallisuushanke 2006-2007. [viitattu

14.11.2014.] Saatavissa: <http://www.munvuoro.fi/cms/wp->

con-

tent/uploads/Tiina_Piiroinen_Ohjaajan_opas_lasten_osallistavien_ryhmien_ohjaamiseen1.pdf

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.

Riihelä M. 2005. ”Kerro mulle satu” Lapset kertovat. Teoksessa Tahdon sanoa. Kirjoituksia kielen ja perinteen voimasta. Toim. Huttunen, S & Nuolijärvi, P. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1035. Tampere: Tammer-Paino Oy. 120.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.

Savolainen, E. 2013. Pienryhmätoiminta päiväkodin lapsiryhmätoiminnan järjestämisen keinona. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu –tutkielma. [viitattu 7.12.2014.]

Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41349/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201305111593.pdf?sequence=1>

Skivenes, M. & Strandbu, A. 2006. A Child Perspective and Children's Participation. Julkaisussa Children, Youth and Environments 16(2): 10-27 [viitattu:

26.10.2014]. Saatavissa:

http://www.colorado.edu/journals/cye/16_2/16_2_05_ChildPerspective.pdf

Suokas, M. & Virolainen S. 2012. ”Sikapossu ja ystävät” -Lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen luovilla ja osallistavilla menetelmillä. Tikkurila: Laurea ammattikorkeakoulu. [viitattu 8.4.2014]. AMK-opinnäytetyö. Saatavissa: http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/45096/Suokas_Virolainen.pdf?sequence=1

Theraplay 2014. Leikkilista. Saatavissa: <http://www.theraplay.fi/doc/Leikkilista.pdf>

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 43.

Turja, L. 2011. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti 5/2011, 7 – 8.

Tolvanen, R. 2009. Vuorovaikutussuhteen kehittymisen tukeminen sadutus menetelmää käyttäen – kohderyhmänä kehitysvammaiset lapset. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. viitattu 5.4.2014]. AMK-opinnäytetyö. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4983/tolvanen_riikka.pdf?sequence=3

Törrönen, M. 1999. Lapsi ja osallistuva havainnoiminen. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinon, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 221 – 222.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Väinämö, K. 2013. Saduttamalla lasten osallisuuteen – lasten kuulluksi tulemisen, mielipiteiden arvostamisen ja toimintaan vaikuttamisen lisääminen sadutusmenetelmän avulla. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. [viitattu 14.11.2014]. AMK-opinnäytetyö. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/66744/Vainamo_Katri1.pdf?sequence=1

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY.

Vílen, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2007. Lapsuus: erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Villähteen päiväkotii. 2014. Toiminta-ajatus. [viitattu 13.2.2014]. Nastolan kunta. Saatavissa: <http://www.nastola.fi/paivakodit/villahde/index.php?page=2>

Villähteen varhaiskasvatussuunnitelma. 2013. [viitattu 22.5.2014] Saatavissa: http://www.nastola.fi/varhaiskasvatus/pdf/Vasu_Villahde2011.pdf

LIITTEET

- Liite 1. Lupakirje lasten vanhemmille
- Liite 2. Säännöt
- Liite 3. Lasten sadut
- Liite 4. Nalle-kortit
- Liite 5. Lopputuotos

LIITE 1. Lupakirje lasten vanhemmille

Hei!

Olemme järjestämässä syksyllä Villähteen päiväkodilla lapsellenne viisi vuorovai-
kutustaitoja tukevaa tuokiota. Teemme lasten kanssa sadutusta sekä muuta lei-
killistä toimintaa, minkä tarkoituksena on opetella vuorovaikutukseen liittyviä
sääntöjä. Järjestämämme toiminta on osa opinnäytetyötä.

Ohessa kysymme teiltä lupaa lapsen havainnointiin. Tekemiämme havainnointia
käytetään vain opinnäytetyöhön. Lapsen nimeä ei mainita eikä häntä voida tun-
nistaa. Aiomme käyttää toimintakerroilla nauhuria lasten kertoman sadun tal-
lennukseen. Vain me kuuntelemme lasten sadut nauhurilta, minkä jälkeen tal-
lenne hävitetään. Tarkoituksena on ottaa toimintakerroilta myös valokuvia ha-
vainnollistamaan lasten toimintaa. Käyttämässämme kuvissa ei tule näkymään
lasten kasvot tunnistamattomuuden säilymiseksi. Kuvia käytetään opinnäytetyön
julkaisuseminaarissa sekä itse opinnäytetyön liitteenä. Opinnäytetyö julkaistaan
verkossa Theseus-julkaisuarkistossa.

Toivomme, että palautatte lomakkeen viimeistään 28.5 mennessä.

Pyydämme teitä ympäröimään kyllä tai ei vastauksen.

Saako lapsen satua äänittää?	kyllä	ei
Saako lapsesta ottaa kuvia jossa kasvot eivät näy?	kyllä	ei

Vanhemman allekirjoitus ja nimenselvennys

pvm	allekirjoitus	nimenselvennys
-----	---------------	----------------

Ystävällisin terveisin,

Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaalialan ko., sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuori-
sotyön opiskelijat Anna Teva ja Susanna Nikki

LIITE 2. Säännöt

SÄÄNNÖT

- * hyvä mieli
- * kuunnellaan toisia
- * pyydetään anteeksi
- * annetaan toisille
puheenvuoro
- * autetaan toisia

LIITE 3. Lasten sadut

”Paras päiväkotii”

”Tosi tosi hyvä mieli. Tosi hyvä päiväkotii. Tosi hyvä päiväkotii. No ei. Jos olis hyvä mieli. Ei mitään varmaa. Keinussa niin kovia vauhteja, se on kivaa, et rupeis pelottaa. Nii keinus on kiva kiikkua.

Voi leikkiä päiväkodissa. Voi leikkiä autoilla päiväkodissa. Voi leikkiä ämpärillä ja lapiolla. Voi leikkiä rekoilla. Voi leikkiä legoilla. Voi lukea kirjaa. Askarrella. Voi piirtää. Voi leikkiä isoilla legoilla. Ei tuu. Ei tuu muuta.

Mä tiedän vaa ulkona yhen jutun kivaksi; kukkien keräys. Se on niin kivaa.”

Sateenkaarikala- satu

”että se antaa niille kaloille yhden tai sit ei anna yhtään. No siihen se varmaan sitten loppui.”

”ne lähtee uimaan niit karkuun

en tiedä

varmaa siks ku niil on vähän nätimpi et muut tulis nätiks; hauskaa kun muut on nätimpiä ku muillaki on suomuja

ku ne muut oli sen kaa sitte

siks ku se halus antaa.”

Hahmo satu (keiju, hevonen, norsu, hevonen ja krokotiili)

”Kissoissa ja koirissa...saako sanoa kolme asiaa? minä sanoin kolme. Norsu ja ei tuu mieleen.

Tää seikkailee Nalle Puh maailmassa. Se on sillalla.

Missä ne hahmot voisi seikkailla? Tää on ainakin tarhassa. Eläintarhassa. Eläintarhassa (mä sanoin sen eka).

Lentää kukkia kerää, panee maljakkoon, istuttaa kukkia ja kerää uudet kukat, panee ne maljakkoon.

Mitä ne hahmot voisi syödä? Ne (krokotiilit) voi syödä ihmisiä ja eläimiä paljon. Ruohoa. *Missä ne hahmot voisi asua?* Maatilalla Lahdessa. Tän maatila on ainakin Lahdessa, mun iskä asu Lahdessa.

Leikkiä hippaa, nää voi laskea liukumäkeä, sen jälkeen ne vois syödä ja juoda. Sitten ne voi mennä nukkumaan. Sitten ne voi herätä aamulla ja syödä aamupa-laaja mennä leikkimään yhdessä.

Tält hepalt murtu jalka. Se varmaan kompastu kiveen.

Tälle on tullu rokotus. Sit tää piti tassua ylhäällä ja sitten se voi palata taas kotiin. Sitten ne voi leikkiä tota piilosta. Tän suussa ois voinu jotain ritistä sit tää meni lääkäriin.

Mitäs sille hevosen murtuneelle jalalle pitäis tehdä? Siteellä. Pitää vaihtaa tekojalka ja laittaa side tekojalkaan sitten se paranee; meil on tullu sellanen ohjelma kotona.

Mitä ne hahmot voivat sitten tehdä? Tää on käymässä nukkumaan. Tääkin on käymässä nukkumaan. Ja tääkin meni nukkumaan. Minkä päällä se nukkuu? Tää nukkuu ulkona nyt, tää meni sisälle. Ei ainakaan nuku ulkona (keiju) vaan sisällä. Ei haittais vaikka keiju nukkuis ulkona.

Keiju voi viedä kyl hampaitakin, sillei sanotaa. Mun kaverilta Veikalta lähtenyt hampaita ni sille tullu rahaa.

Ei tuu mitään muuta.

Tää meni hakee ulkoa puusta omppuja. Tää meni hakee ulkoa lampaita ja sitte omppuja. Leikkiä niitten kaa. Tää ei voinu leikkiä ku tältä oli murtunu jalka. Sitte ne vois leikkiä seuraa johtajaa voi leikkiä piilosta Tää halua leikkiä hippaa, tää halua leikkiä autoil, tää halua leikkiä seuraa johtajaa ja piilosta.

Tää käveli vaa ohi. Tää menee tosi kauas. Tääki menee. Tää meni tänne asti (lapset kulkee hahmojen kanssa ympäri mattoa).

Nää voi olla kavereita. Tää meni auton kyytiin ja näki leppäkertun.

Täl oli oma auto. Tää meni traktorilla.

Tää on ihan tosi kaukana. Tää palaa kotiin. Nyt tää keiju nukkuu.

nyt tää menee ympäriinsä. Nyt se lentää omaan sänkyyn.

Täl oli maailman paras kaveri, norsu. Ne voi mennä sirkukseen. Mä osaan lentää.

Täl on oma lentokone.

Tää tästä kuli sillalta keräämään kukkia lisäämään kukkia.

Tält oli irronnut hammas. Me ollaan menty aika monta sivua. On kiva leikkiä kavereitten kaa paljon ja tehdä hiekkakakkuja ja tehdä isoveikan kaa grafitteja ja voi kiipeillä puussa.

Tän kyytiin oli tullut ratsastaja. Tää näki pöllön. Tää näki kuun.

Robin on tosi hyvä musiikki. Äiti on tuonu mulle nättejä ruusuja.

Ja on kiva istuttaa niitä marjoja. On kiva istuttaa mustikoita. Mä oon syöny metsämansikoita, mä sain ne kanavalla. Mäki tykkään mansikoista.

Sit voi mennä maatilalle takasi. Toi keiju panee korvikset. Ja täl hepal oli lentäny kärpänen nenään ja amppari oli pistäny..ampparin käteen.

Tältä valuu verta selästä. Ja tältä suusta. Tält valuu jalan pohjalta. ”

Yksilösadut

”Salama McQueen”

Mä tykkään tästä tyynystä. Leffat on kivoja. Mul on oma puhelin. Siin on biisejä. Mä tykkään kattoo Salama McQueenä. Mul on Salama McQueen autokin. Mä tykkään leikkiä autoilla ja pelata. Äitil on myös Salama McQueen muistipeli kotona, mun oma. Mä tykkään leikkiä tääl hoidossa. Mun iskal on toi turboauto. Se

tankataan dieselillä. Sit siel on vielä Nissani. Iskä menee tolle Viking grace laivalle, sille uusimmalle. Mä tykkään muistipeleistä. En tykkää päikkäreistä.

(5v.)

”Kukkakeppilö”

Se keiju pani teille nutturan. Keiju menee keräämään maljakkoon kukkia, menee tekemään ruokaa, syö välipalan ja menee kaverille. Se menee nukkumaan, menee kouluun. Menee tekemään juomaa, siis kaakaota. Iskän kaa ostettiin sitä paljon sitä kaakaota. Imuroi keittiön. Menee taas nukkumaan. Menee keittämään kahvia, vieraat tulee. Ei mitään muuta.

(5v.)

”Nimetön”

Olipa kerran metsässä kani, joka asui kolossa. Ja kanilla ei ollut ystävää. Sitten kani kysyi myyrältä, voisitko olla minun ystävä? Sitten se meni leikkimään kanin kotiin. Sitten myyrä meni omaan kotiin nukkumaan. Sitten ne söi aamupalat omissa kodeissaan. Sitten ne menivät leikkimään puistoon kahestaan. Sitten ne menivät uimaan. Sitten ne menivät ostaa jäätelöä. Sitten jäätelöitten ostamisen jälkeen ne meni kotiin. Sitten ne söi iltapalaa ja meni nukkumaan. Ja sitten ne heräsivät aamulla ja kani ei ollut kotona. Myyrä päätti leikkiä ketun kanssa. Sitten kani palasi kotiin.

(5v.)

”Heppa-tarina”

Heppa käveli sillalla. Sitten se meni syömään ruohoa. Sit se meni nukkumaan. Sit se heräs. Sit se meni ulos poimimaan omenoita. Sit se meni sisälle syömään ne. Sit se meni ulos leikkimään ja se leikki piilosta. Sit se meni sisälle syömään. Sit se meni kaupan luo. Sit se meni sillalle. Sit se sillalta katseli vettä. Sit se lähti pois. Sit se meni nukkumaan. Sit se heräs sit se meni syömään sit haki ulkoa omenan ja söi sen omenan. Sit se meni nukkumaan sit se heräs aamulla ja söi aamupalan. Sit ku se oli syönny aamupalan se meni ulos leikkimään, sit se leikki piilosta. Sit se

meni takas sinne sisälle. Sit ku se oli menny takas sisälle ni se siellä leikki sit se lähti takas ulos sillalle. Sit se tuli takas kotiin sieltä sillalta. Sit se kotona söi ompuja, sit se meni leikkimään takas sit se meni ulos leikkimään ämpärillä ja lapiolla. Sit se meni sisälle. Sit sisällä se leikki, sit se meni nukkumaan. Sit nukkumisen jälkeen meni syömään.

(5v.)

LIITE 4. Nallekortit

LIITE 5. Lopputuotos

